

Block 1

2007-03-31

Svarshäfte nr.

Högskoleprovet

DELPROV 2

ORDf

Delprovet innehåller 40 uppgifter.

Anvisningar

Varje uppgift inleds med ett ord i fetstil. Under detta finns fem svarsförslag. Välj det svarsförslag som **bäst** motsvarar innebörden av det fetstilta ordet. Endast ett svarsförslag är rätt.

Övningsexempel 1

förslå

- A stå ut
- B klara av
- C bli över
- D hjälpa upp
- E räcka till

Förslå betyder ungefär samma sak som räcka till. Rätt svar är alltså **E**.

Övningsexempel 2

mjärde

- A kartställ
- B fiskeredskap
- C utställningsskåp
- D skjutvapen
- E vägbeläggning

En **mjärde** är ett slags fiskeredskap. Rätt svar är alltså **B**.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

Markera tydligt.

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **40 uppgifter**.
Provtiden är 15 minuter.

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL.

1. ackord

- A löneförhöjning
- B övertidsersättning
- C löneförmån
- D prestationslön
- E löneförhandling

2. förorda

- A samtala
- B varna
- C rekommendera
- D planera
- E inleda

3. vakant

- A enformig
- B stadig
- C växlande
- D intressant
- E ledig

4. stagnation

- A bortstötning
- B avstannande
- C förstärkning
- D nedskärning
- E upptrappning

5. utröna

- A meddela
- B ta reda på
- C avskilja
- D ge vika för
- E avsluta

6. kateter

- A injektionsspruta
- B kontrastvätska
- C tappningsrör
- D provsticka
- E sårklämma

7. oskick

- A avvisande hållning
- B svag karaktär
- C olämplig miljö
- D dåligt uppförande
- E omild behandling

8. skäligt

- A trovärdigt
- B nödvändigt
- C säkert
- D rimligt
- E grundligt

9. slå dank

- A skada sig
- B sälja bra
- C missta sig
- D göra slät
- E lata sig

10. klorofyll

- A doftsignal
- B bladnerv
- C ogräsmedel
- D färgämne
- E växtnäring

11. kontentan

- A första intrycket
- B motsättningen
- C höjdpunkten
- D slutfasen
- E huvudinnehållet

12. kastanjetter

- A ugnsbakad rätt
- B rytminstrument
- C små stenfrukter
- D utsmyckning
- E dansskor

13. deciderad

- A avgränsad
- B bestämd
- C utvecklad
- D förklarad
- E undersökt

14. paradera

- A marschera
- B skämta
- C strida
- D härma
- E avvärja

15. cytostatika

- A cellgift
- B blodansamling
- C nervinflammation
- D arvsmassa
- E näringslösning

16. svärmisk

- A omtänksam
- B ombytlig
- C romantisk
- D fåfäng
- E flyktig

17. pådyvla

- A driva på
- B anvisa
- C passa på
- D överdriva
- E tvinga på

18. fingertoppskänsla

- A stor lyhördhet
- B nyfikenhet
- C idérikedom
- D musikalitet
- E stark självkänsla

19. inlemma

- A inge
- B insamla
- C inviga
- D insända
- E införliva

20. få ovet

- A få ett dåligt förslag
- B bli lurad
- C få skäll
- D bli motsagd
- E få en orättvis dom

21. utan krumbukter

- A utan eftertanke
- B utan undanflekter
- C utan ånger
- D utan baktankar
- E utan nåd

22. stranda

- A lyckas
- B försenas
- C överge
- D avsluta
- E misslyckas

23. ogin

- A ondskefull
- B underlig
- C snål
- D skrämmande
- E bitter

24. brödtext

- A löpande text
- B bildtext
- C utkast
- D rubrik
- E oredigerad text

25. förehavanden

- A invändningar
- B förberedelser
- C göromål
- D undanflekter
- E egendom

26. anagram

- A bokstavslek
- B guldhalt
- C fingeravtryck
- D pulskurva
- E avbildning

27. kavat

- A orädd
- B beredd
- C lycklig
- D envis
- E vaksam

28. fäbless

- A förkärlek
- B entusiasm
- C berömmelse
- D förvåning
- E övertygelse

29. prägling

- A teckentydning
- B gradvis avvänjning
- C intensiv övertalning
- D instinktiv inläring
- E produktbeskrivning

30. oförtrutet

- A fräckt
- B nyfiket
- C frimodigt
- D uthålligt
- E hederligt

31. övermaga

- A övermodigt självsäker
- B överkänslig
- C överlägset bäst
- D överförfriskad
- E överdrivet beskyddande

32. esplanad

- A öppet torg
- B trädplantering
- C stenlagd trottoar
- D kvarter
- E bred gata

33. enrollera

- A gå i god för
- B vara emot
- C föra bort
- D ta itu med
- E få att delta i

34. vidsynt

- A fantasifull
- B uppmärksam
- C allmänbildad
- D optimistisk
- E tolerant

35. kornisch

- A gardinlist
- B tavelram
- C brädfodring
- D vägglampa
- E takmålning

36. despot

- A förtryckare
- B krigshetsare
- C befriare
- D andlig ledare
- E landsförrädare

37. avyttra

- A sälja
- B undvika
- C förklara
- D avslöja
- E skänka

38. idealist

- A hyllad person
- B ärlig person
- C osjälvisk person
- D kreativ person
- E krävande person

39. ratificera

- A överklaga
- B avslå
- C godkänna
- D sammanställa
- E förväxla

40. determinism

- A uppfattningen att verkligheten är av materiell natur
- B övertygelsen om att världen kommer att gå under
- C idén om alltings gudomliga ursprung
- D viljan att genomföra det omöjliga
- E ståndpunkten att allt är förutbestämt

Block 2

2007-03-31

Högskoleprovet

Svarshäfte nr.

DELPROV 3

DTKb

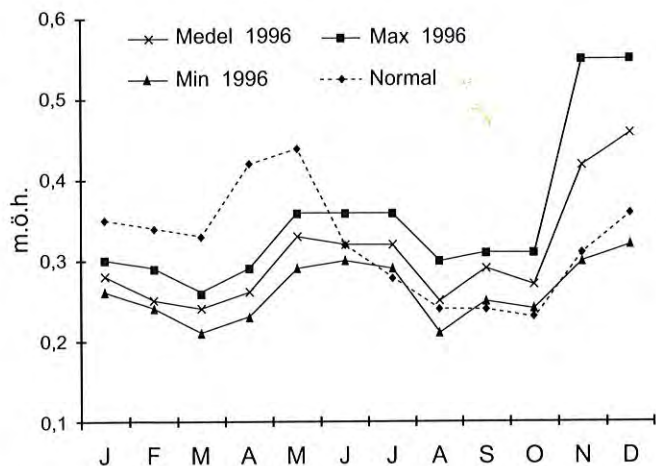
Delprovet innehåller 20 uppgifter.

Anvisningar

Provet innehåller diagram, tabeller, kartor och andra grafiska framställningar. Materialet är hämtat från olika källor. Eftersom det lyfts ut ur sitt ursprungliga sammanhang, har vissa tillägg ibland gjorts för att förklara en del begrepp och förhållanden.

Uppgifterna ska lösas med hjälp av den information som finns på respektive uppslag. Till varje uppgift finns det fem svarsförslag. Välj det som **bäst** besvarar frågan.

Övningsexempel

Vattenståndet i Mälaren. Medelvärde, minimivärde och maximumvärde för varje månad 1996 samt månadernas normalvärde. Meter över havet (m.ö.h.).

Hur stor var skillnaden mellan det högsta och det lägsta vattenstånd som uppmättes i Mälaren under 1996?

- A 0,20 m
- B 0,30 m
- C 0,35 m
- D 0,45 m
- E 0,55 m

Det högsta vattenståndet som uppmättes i Mälaren 1996 var ungefär 0,55 m.ö.h. och det lägsta vattenståndet ungefär 0,21 m.ö.h. Skillnaden mellan det högsta och det lägsta vattenståndet var 0,34 meter (0,55 – 0,21). Rätt svar blir alltså C, det svarsförslag som bäst besvarar frågan.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

Markera tydligt.

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

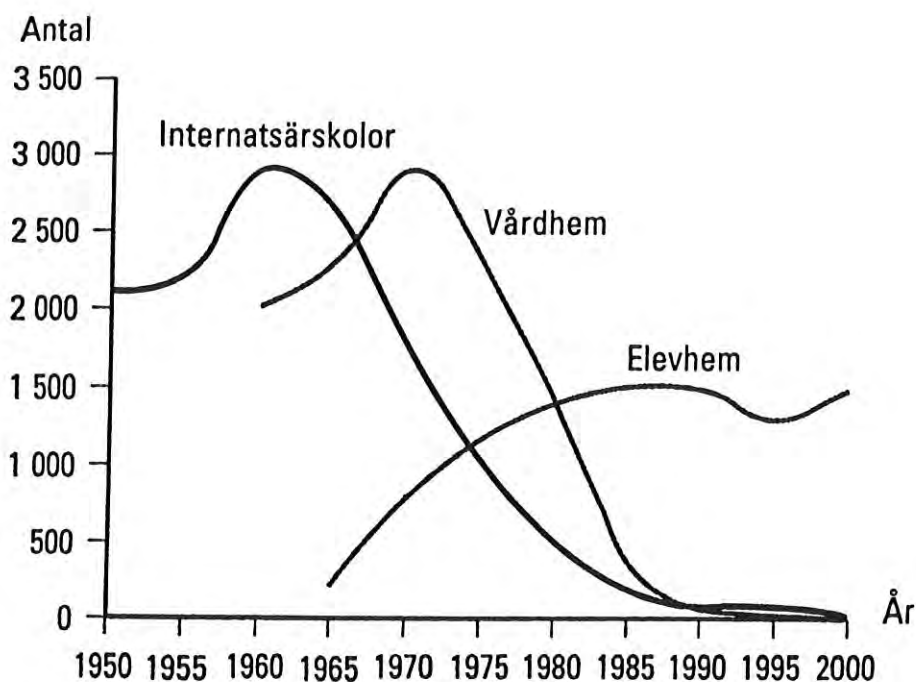
På nästa sida börjar provet som innehåller **20 uppgifter**.

Provtiden är 50 minuter.

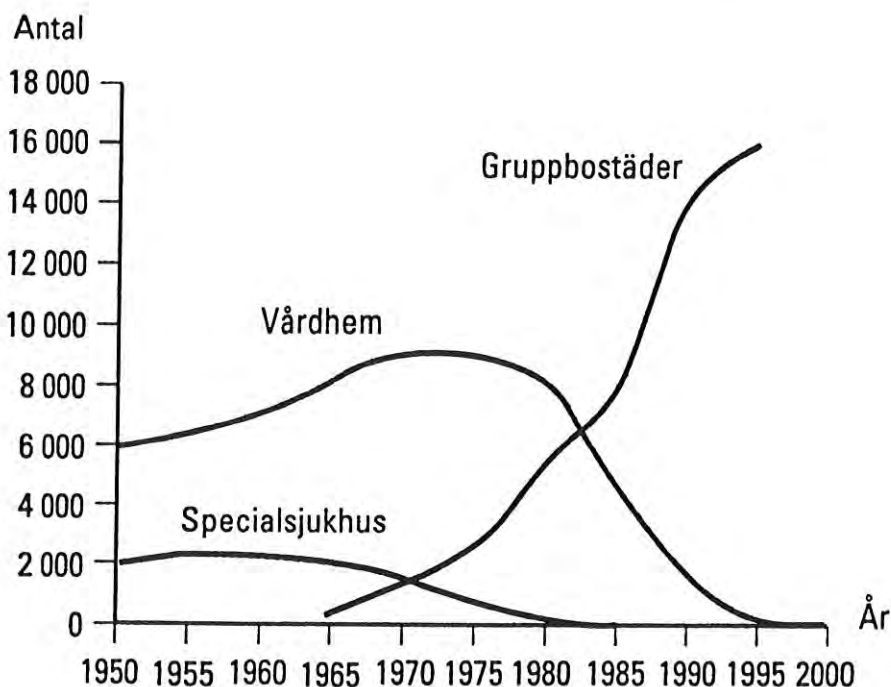
BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL.

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

Omsorgsformer i Sverige 1950–2000

Antalet platser för barn och ungdomar med utvecklingsstörning på internatsärskolor 1950–2000, vårdhem 1960–2000 och elevhem 1965–2000.

Antalet platser för vuxna med utvecklingsstörning på specialsjukhus 1950–1985, vårdhem 1950–2000 och gruppbofästäder 1965–1995.

Uppgifter

1. Hur stort var det totala antalet platser inom de redovisade omsorgsformerna för barn, ungdomar och vuxna 1975?

- A 4 500
- B 8 400
- C 12 600
- D 17 200
- E 20 700

2. Hur hade det totala antalet platser inom de redovisade omsorgsformerna för vuxna förändrats, procentuellt sett, 1990 jämfört med 1965?

- A Minskat med 70 procent
- B Minskat med 50 procent
- C Ökat med 50 procent
- D Ökat med 70 procent
- E Ökat med 150 procent

Förvärvsarbetande inom olika näringsgrenar

Antalet förvärvsarbetande i Sverige år 2000 fördelat efter näringsgren och åldersgrupp.

Näringsgren	Samtliga	Därav				
		16-19 år	20-24 år	25-54 år	55-64 år	65- år
Jordbruk, skogsbruk och fiske	77 474	1 510	4 093	50 759	18 563	2 549
Jordbruk	59 020	1 188	3 112	37 908	14 690	2 122
Skogsbruk	17 356	308	912	12 068	3 663	405
Fiske	1 098	14	69	783	210	22
Tillverkning och utvinning	775 781	14 570	58 873	578 452	116 733	7 153
Gruvor och mineralutvinning	7 342	88	307	5 520	1 359	68
Livsmedelsindustri	69 145	2 789	8 281	48 479	9 019	577
Textil- och beklädnadsindustri	14 913	190	692	10 677	3 109	245
Trävaruindustri	40 456	865	3 124	29 700	6 237	530
Massa- och pappersindustri	43 830	511	2 085	33 331	7 664	239
Förlag och grafisk industri	53 702	958	3 754	38 839	8 935	1 216
Kemisk industri	43 675	381	2 348	34 686	5 972	288
Gummi- och plastvaruindustri	28 628	701	2 686	21 088	3 871	282
Jord- och stenvaruindustri	18 400	337	1 263	12 911	3 710	179
Stål- och metallverk	33 246	330	1 605	24 724	6 409	178
Metallindustri	86 190	2 177	6 925	62 181	13 863	1 044
Maskinindustri	97 144	1 417	6 196	72 409	16 267	855
Industri för el- och optikprodukter	106 828	1 409	8 533	83 575	12 680	631
Transportmedelsindustri	100 824	1 780	8 349	77 638	12 649	408
Övrig tillverkningsindustri	31 458	637	2 725	22 694	4 989	413
Energiproduktion, vattenförsörjning, avfallshantering	34 936	317	1 176	25 937	7 213	293
Byggverksamhet	228 596	3 893	15 980	167 798	38 746	2 179
Handel och kommunikationer	756 376	27 836	77 497	530 973	110 286	9 784
Handel med och service av motorfordon samt bensinstationer	73 383	2 692	8 758	50 607	10 425	901
Parti- och agenturhandel	195 400	3 718	14 973	147 106	26 878	2 725
Detaljhandel	222 532	15 347	32 673	139 947	31 626	2 939
Transport och magasinering	186 574	2 732	13 660	137 838	29 568	2 776
Post och tele	78 487	3 347	7 433	55 475	11 789	443
Finansiell verksamhet, media och företagstjänster	545 147	8 590	43 112	409 655	74 920	8 870
Banker och andra kreditinstitut	60 856	490	3 841	46 900	9 172	453
Försäkringsbolag	24 811	242	1 444	19 054	3 614	457
Fastighetsbolag och fastighetsförvaltare	60 379	911	2 461	40 789	13 713	2 505
Uthyrningsfirmor	9 114	249	1 142	6 496	1 128	99
Datakonsulter och dataservicebyråer	91 338	622	6 989	78 295	5 142	290
Andra företagstjänster	298 649	6 076	27 235	218 121	42 151	5 066
Utbildning och forskning	333 377	1 987	12 038	243 748	71 914	3 690
Utbildning	304 632	1 877	11 028	221 571	66 941	3 215
Forskning och utveckling	28 745	110	1 010	22 177	4 973	475
Vård och omsorg	731 312	11 582	43 264	552 671	118 023	5 772
Hälsa- och sjukvård	311 238	2 358	10 211	239 908	56 110	2 651
Barnomsorg	227 284	6 852	20 915	161 751	35 633	2 133
Äldre- och handikappomsorg	123 266	1 354	7 471	97 132	16 944	365
Övrig vård och omsorg	69 524	1 018	4 667	53 880	9 336	623
Personliga och kulturella tjänster	269 342	15 448	33 545	177 305	38 060	4 984
Hotell och restauranger	103 322	11 781	20 914	62 859	7 154	614
Intresseorganisationer och religiösa samfund	57 504	737	2 398	37 562	14 232	2 575
Rekreation, kultur och sport	80 831	2 397	7 603	56 956	12 547	1 328
Annan serviceverksamhet	27 685	533	2 630	19 928	4 127	467
Offentlig förvaltning	216 479	711	5 710	159 143	48 662	2 253
Ej specificerad verksamhet	83 050	1 646	5 109	55 858	15 616	4 821
Samtliga näringsgrenar	4 051 870	88 090	300 397	2 952 299	658 736	52 348

Uppgifter

3. Jämför det sammanlagda antalet förvärvsarbetande i de två största näringsgrenarna inom Handel och kommunikationer med antalet i de två största näringsgrenarna inom Personliga och kulturella tjänster. **Hur stor var skillnaden i antal förvärvsarbetande?**

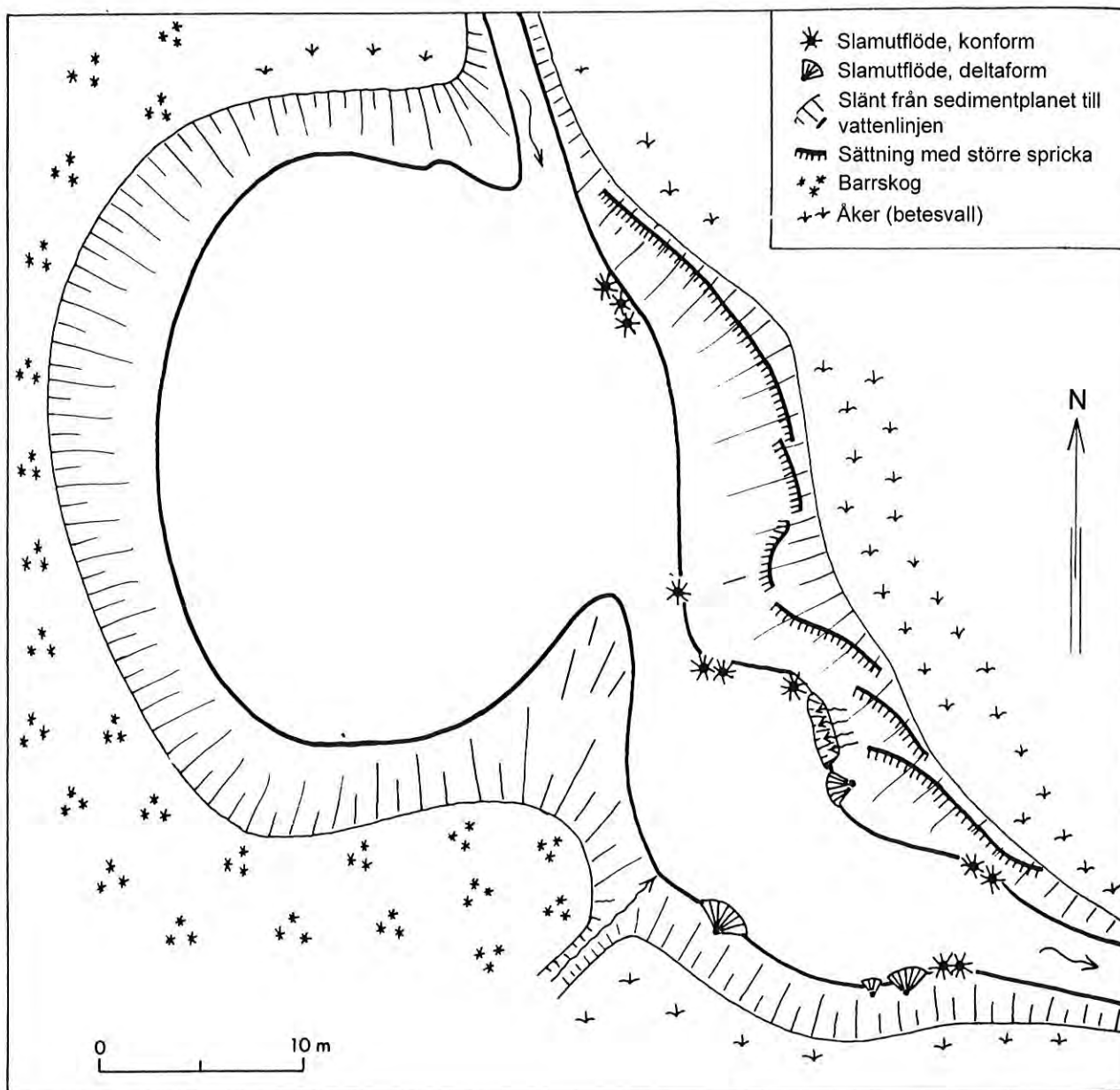
- A 49 623
- B 104 453
- C 233 779
- D 487 034
- E 606 244

4. **Hur fördelade sig det totala antalet förvärvsarbetande inom Jordbruk, skogsbruk och fiske procentuellt på de olika åldersgrupperna?**

	<u>16–19 år</u>	<u>20–24 år</u>	<u>25–54 år</u>	<u>55–64 år</u>	<u>65– år</u>
A	2 %	5 %	74 %	18 %	1 %
B	2 %	5 %	66 %	24 %	3 %
C	1 %	10 %	74 %	14 %	1 %
D	5 %	10 %	55 %	24 %	6 %
E	5 %	12 %	66 %	14 %	3 %

Nya källan vid Källsboda

Sommaren 1982 blev vattnet grumligt i en bäck vid Källsboda, intill Uppsalaåsen. Grumligheten berodde på slam som kom från en plats där artesiskt vatten, dvs. vatten som under högt tryck springer fram ur källor i marken, välldt upp och eroderat ut en sänka i marken. Sänkan var ett par meter djup och när den vattenfylldes bildades en s.k. källbassäng.

Den nya källbassängen vid Källsboda sommaren 1982.

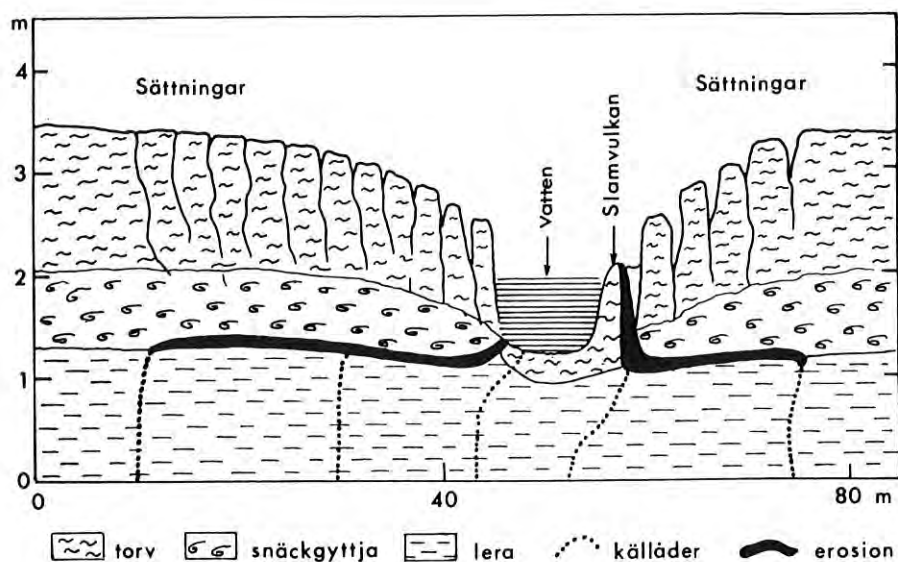

Illustration av processen då en källbassäng uteroderas av artesiskt vatten. Marken i genomskärning på en 85 meter lång sträcka.

Vid utströmning från källådern rinner vattnet mot källbassängen och snäckgyttjan följer med. Marken närmast källbassängen undermineras och sjunker ned så att bassängen efterhand vidgas. En del av det lösgjorda materialet avsätter sig kring källådrornas mynning i form av slamvulkaner. Källådrornas lägen växlar, vilket bidrar till att bassängen utvidgas.

Uppgifter

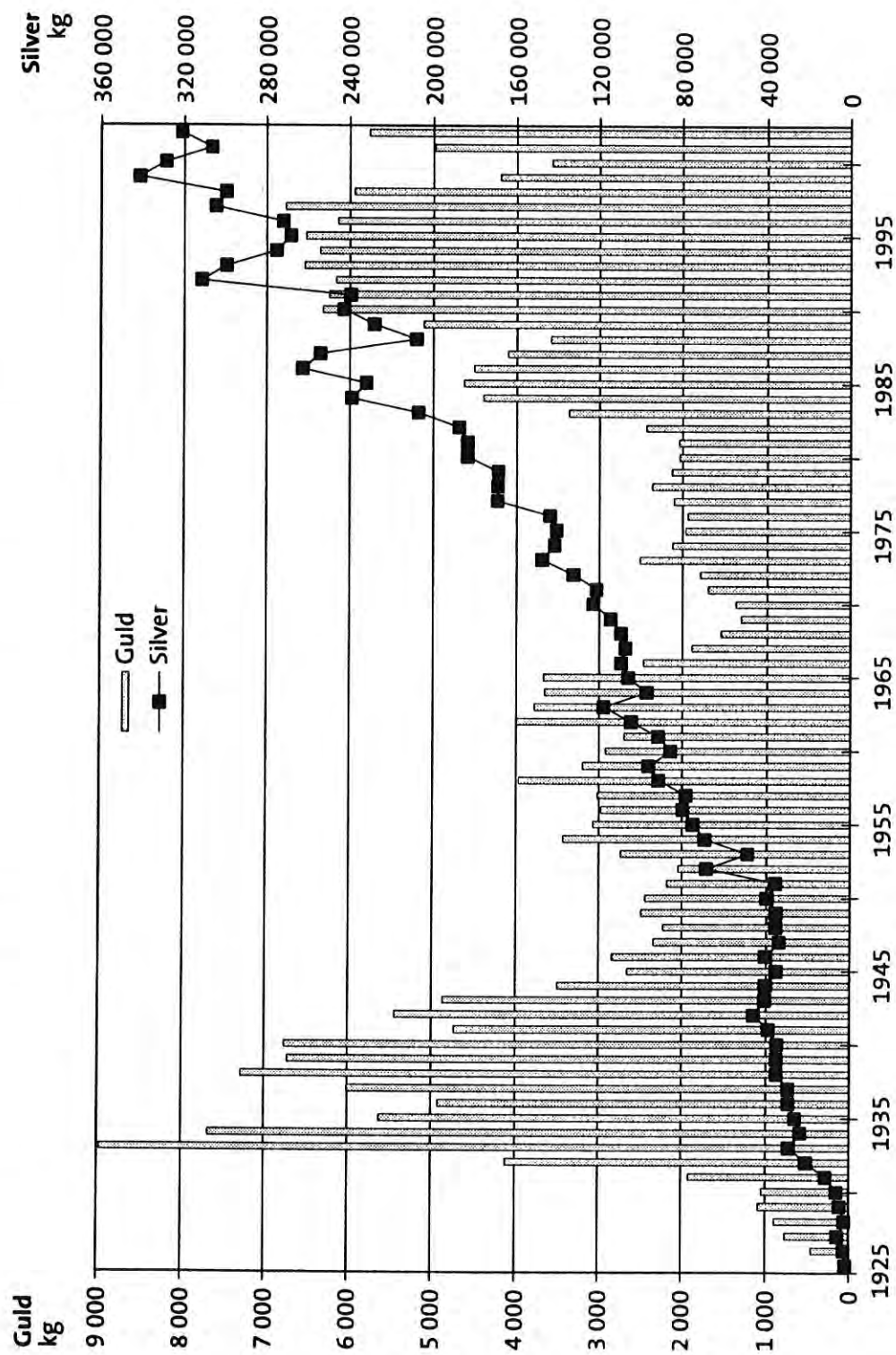
5. I vilken riktning från det minsta deltaformade slamutflödet låg det största deltaformade slamutflödet?

- A Nordost
- B Ost
- C Ostsydost
- D Sydväst
- E Västnordväst

6. Hur tjockt är lagret av torv, mätt 40 meter vänster om den markerade slamvulkanen i illustrationen av hur en källbassäng uteroderas?

- A 1,3 meter
- B 1,7 meter
- C 2,0 meter
- D 2,8 meter
- E 3,5 meter

Guld- och silverproduktion i svenska gruvor

Produktionen av guld och silver i svenska gruvor 1925–2002. Kilogram (kg).

Uppgifter

7. Hur stor var den sammanlagda silverproduktionen under 1990-talet?

- A 70 000 kg
- B 290 000 kg
- C 950 000 kg
- D 2 430 000 kg
- E 2 850 000 kg

8. Hur många procent större var guldproduktionen 1932 jämfört med året innan?

- A 15 procent
- B 45 procent
- C 115 procent
- D 145 procent
- E 215 procent

Solens upp- och nedgång

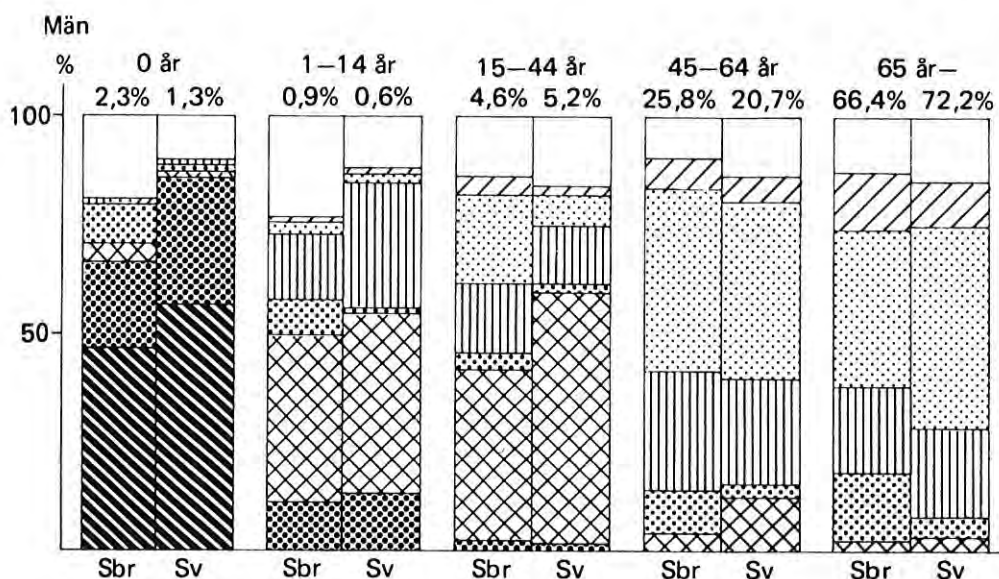
Tidpunkt för solens uppgång och nedgång på fem platser i Sverige, redovisat för fyra datum varje månad.

		Stockholm		Göteborg		Lund		Luleå		Kiruna	
		Upp	Ned	Upp	Ned	Upp	Ned	Upp	Ned	Upp	Ned
Jan	1	8.48	14.55	8.58	15.33	8.39	15.42	9.57	13.12	under horis.	
	8	8.43	15.06	8.55	15.43	8.36	15.51	9.43	13.33	10.59	12.32
	15	8.34	15.20	8.47	15.56	8.30	16.03	9.25	13.57	10.19	13.18
	22	8.23	15.36	8.37	16.11	8.21	16.17	9.03	14.23	9.46	13.56
Feb	1	8.02	16.01	8.18	16.34	8.04	16.38	8.30	15.01	9.02	14.44
	8	7.46	16.19	8.03	16.50	7.51	16.53	8.05	15.27	8.32	15.15
	15	7.28	16.37	7.47	17.07	7.35	17.08	7.40	15.52	8.03	15.45
	22	7.09	16.55	7.29	17.23	7.19	17.23	7.15	16.17	7.33	16.13
Mars	1	6.47	17.15	7.08	17.42	7.00	17.41	6.45	16.44	7.00	16.44
	8	6.26	17.32	6.49	17.58	6.42	17.55	6.19	17.07	6.31	17.10
	15	6.06	17.49	6.30	18.14	6.24	18.09	5.53	17.30	6.02	17.36
	22	5.45	18.05	6.10	18.29	6.06	18.24	5.26	17.52	5.33	18.01
April	1	6.16	19.29	6.42	19.51	6.40	19.44	5.49	19.24	5.51	19.37
	8	5.55	19.45	6.23	20.06	6.22	19.58	5.22	19.46	5.21	20.03
	15	5.35	20.02	6.04	20.22	6.04	20.12	4.56	20.09	4.51	20.29
	22	5.15	20.19	5.45	20.37	5.47	20.26	4.29	20.33	4.21	20.57
Maj	1	4.51	20.40	5.23	20.57	5.26	20.44	3.55	21.04	3.41	21.34
	8	4.33	20.57	5.07	21.12	5.11	20.57	3.29	21.30	3.09	22.06
	15	4.17	21.13	4.52	21.27	4.58	21.10	3.03	21.55	2.34	22.41
	22	4.03	21.28	4.39	21.40	4.46	21.22	2.37	22.22	1.54	23.23
Juni	1	3.46	21.46	4.24	21.57	4.34	21.37	2.02	22.59	över horis.	
	8	3.39	21.56	4.18	22.06	4.28	21.45	1.40	23.24	över horis.	
	15	3.35	22.03	4.14	22.12	4.25	21.51	1.23	23.42	över horis.	
	22	3.35	22.05	4.14	22.14	4.26	21.53	1.18	23.48	över horis.	
Juli	1	3.41	22.02	4.20	22.12	4.31	21.51	1.36	23.32	över horis.	
	8	3.49	21.56	4.28	22.06	4.38	21.46	1.59	23.11	över horis.	
	15	4.01	21.45	4.38	21.57	4.47	21.39	2.24	22.48	1.04	0.27
	22	4.14	21.33	4.50	21.46	4.58	21.28	2.50	22.23	2.09	23.17
Aug	1	4.36	21.11	5.10	21.26	5.15	21.11	3.27	21.46	3.03	22.24
	8	4.52	20.53	5.24	21.10	5.28	20.56	3.52	21.20	3.35	21.51
	15	5.08	20.35	5.39	20.52	5.42	20.40	4.16	20.53	4.05	21.19
	22	5.24	20.16	5.54	20.34	5.55	20.24	4.39	20.27	4.32	20.49
Sep	1	5.47	19.47	6.15	20.08	6.14	19.59	5.12	19.49	5.10	20.06
	8	6.03	19.26	6.30	19.48	6.28	19.41	5.33	19.22	5.35	19.36
	15	6.19	19.06	6.45	19.29	6.41	19.22	5.55	18.56	5.59	19.07
	22	6.35	18.45	6.59	19.09	6.55	19.04	6.17	18.29	6.24	18.38
Okt	1	6.55	18.18	7.18	18.44	7.12	18.40	6.45	17.56	6.55	18.00
	8	7.12	17.58	7.34	18.24	7.26	18.22	7.07	17.29	7.20	17.31
	15	7.28	17.38	7.49	18.06	7.40	18.05	7.29	17.03	7.46	17.02
	22	7.45	17.18	8.05	17.47	7.55	17.48	7.53	16.38	8.13	16.33
Nov	1	7.10	15.52	7.28	16.23	7.16	16.25	7.28	15.01	7.53	14.51
	8	7.28	15.35	7.44	16.07	7.31	16.11	7.53	14.36	8.23	14.21
	15	7.45	15.19	8.00	15.53	7.45	15.58	8.19	14.12	8.56	13.51
	22	8.02	15.06	8.15	15.41	7.59	15.47	8.45	13.50	9.30	13.19
Dec	1	8.21	14.53	8.33	15.29	8.15	15.37	9.17	13.24	10.22	12.34
	8	8.33	14.46	8.44	15.24	8.26	15.33	9.39	13.07	under horis.	
	15	8.42	14.44	8.53	15.22	8.33	15.32	9.56	12.58	under horis.	
	22	8.47	14.46	8.58	15.24	8.38	15.34	10.03	12.57	under horis.	
Sommartid från sista söndagen i mars till sista söndagen i oktober.											

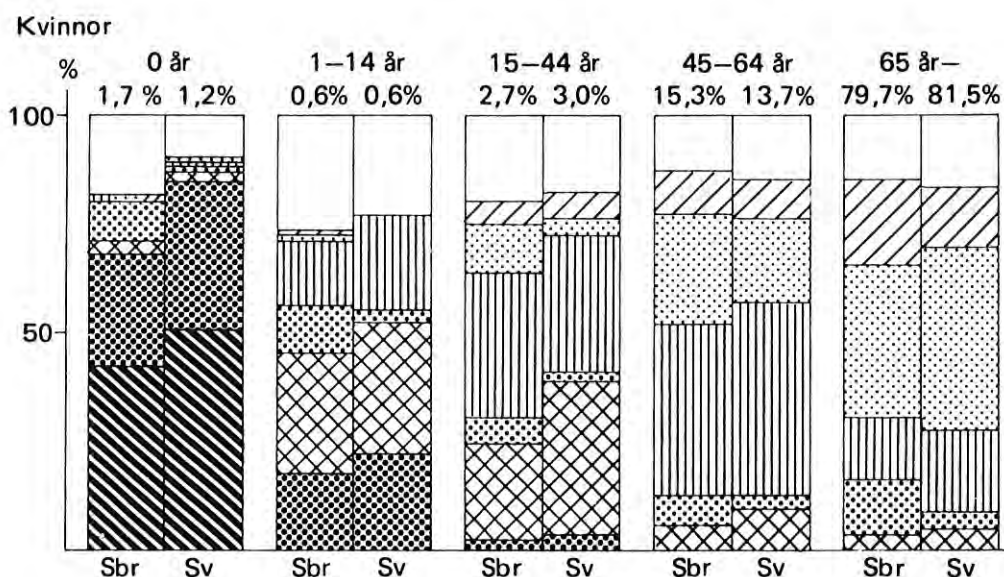
Uppgifter

9. Hur lång tid är solen uppe som längst respektive som kortast under ett dygn i Stockholm, enligt tabellen?
- A 18 timmar och 30 minuter respektive 5 timmar och 46 minuter
 - B 18 timmar och 30 minuter respektive 5 timmar och 59 minuter
 - C 19 timmar och 35 minuter respektive 6 timmar och 7 minuter
 - D 19 timmar och 35 minuter respektive 5 timmar och 46 minuter
 - E 19 timmar och 35 minuter respektive 5 timmar och 59 minuter
10. Beräkna för var och en av de fem platserna hur lång tid som solen är uppe den 22 februari. **Mellan vilka två platser är skillnaden i tid 74 minuter?**
- A Stockholm och Kiruna
 - B Göteborg och Luleå
 - C Göteborg och Kiruna
 - D Lund och Luleå
 - E Lund och Kiruna

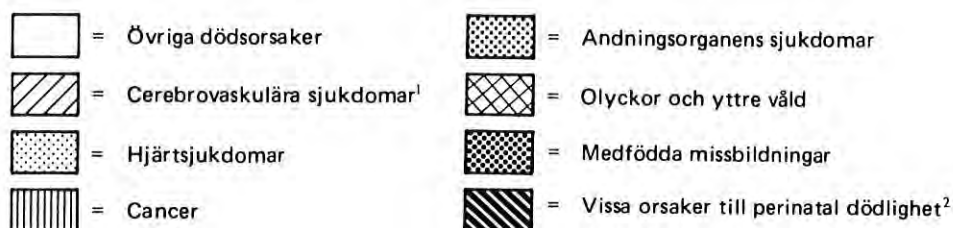
Dödsorsaker i Sverige och Storbritannien

Procentuell fördelning av dödsorsaker bland män i olika åldersgrupper i Storbritannien (Sbr) respektive Sverige (Sv) år 1973. Dessutom anges de olika åldersgruppernas andel av det totala antalet dödsfall bland män i respektive land.

Procentuell fördelning av dödsorsaker bland kvinnor i olika åldersgrupper i Storbritannien (Sbr) respektive Sverige (Sv) år 1973. Dessutom anges de olika åldersgruppernas andel av det totala antalet dödsfall bland kvinnor i respektive land.

¹ Sjukdom som har med hjärnans blodkärl att göra.

² Dödfödda och barn som avlidit inom sju dagar efter förlossning.

Uppgifter

11. Vilken grupp avses?

Fler dog av cancer än av någon annan enskild dödsorsak. De som dog av olyckor och yttre våld var fyra gånger så många som de som dog av cerebrovaskulära sjukdomar.

- A Brittiska män 15–44 år
- B Brittiska kvinnor 15–44 år
- C Svenska män 45–64 år
- D Brittiska kvinnor 45–64 år
- E Svenska kvinnor 45–64 år

12. Vilken dödsorsak var vanligast i Storbritannien?

- A Hjärtsjukdomar
- B Cancer
- C Andningsorganens sjukdomar
- D Olyckor och yttre våld
- E Vissa orsaker till perinatal dödlighet

Fria musikgruppers konsertverksamhet och ekonomi

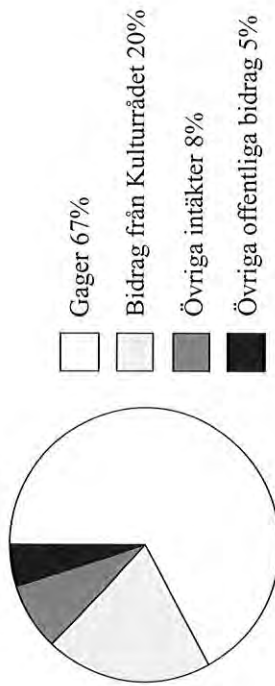
Antalet spelade konserter av fria musikgrupper¹ 2001, fördelat på geografiskt område. Uppskattat antal besökare vid konserterna (publik), därav besökare under 25 år samt antalet grupper i respektive län.

	Konserter	Publik	Därav under 25 år	Antal grupper stationerade i resp. län
Stockholms län	471	185 660	73 065	61
Uppsala län	34	6 002	2 079	3
Södermanlands län	65	8 315	3 782	2
Östergötlands län	56	9 926	6 464	
Jönköpings län	28	3 337	1 126	
Kronobergs län	73	7 403	4 197	1
Kalmar län	61	22 392	9 280	1
Gotlands län	14	2 975	1 115	
Blekinge län	64	13 651	4 732	
Skåne län	184	76 941	25 177	10
Hallands län	65	38 060	23 007	3
Västra Götalands län	306	44 643	22 114	31
Värmlands län	61	8 056	5 752	
Örebro län	19	5 631	3 255	1
Västmanlands län	55	12 918	3 104	1
Dalarnas län	45	9 740	3 993	
Gävleborgs län	60	5 825	3 121	
Västernorrlands län	34	6 220	2 447	2
Jämtlands län	40	13 900	5 390	2
Västerbottens län	51	12 473	5 513	1
Norrbottnens län	61	12 605	7 648	
Utomlands	279	118 713	52 155	
Resterande ²	220	4 087	1 338	
SUMMA	2 346	629 473	269 854	119

¹ Avser fria musikgrupper som erhållit statsbidrag 2001 och i huvudsak deras turnerande verksamhet i landet.

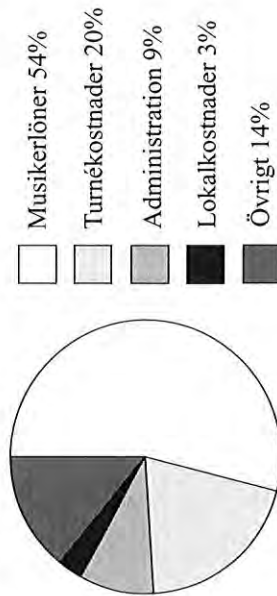
² Uppgift om geografisk fördelning saknas.

Totalt: 39,0 mkr

Procentuell fördelning av intäkter för fria musikgrupper¹ i Sverige 2001. Miljoner kronor.

Totalt: 38,6 mkr

Procentuell fördelning av kostnader för fria musikgrupper¹ i Sverige 2001. Miljoner kronor.

Uppgifter

13. Vilket län hade flest besökare per konsert?

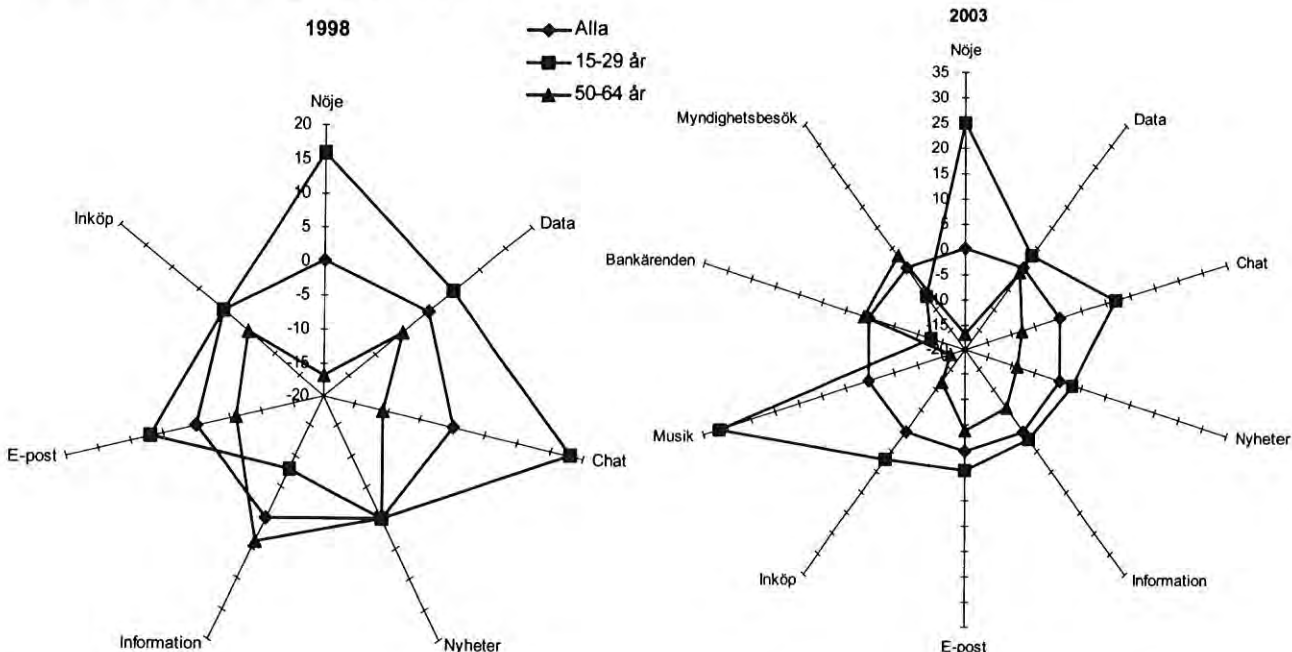
- A Stockholms län
- B Kalmar län
- C Skåne län
- D Hallands län
- E Jämtlands län

14. Anta att varje redovisad fri musikgrupp bestod av tre musiker 2001. Om man utgår från de musikerlöner som anges, hur stor var då den genomsnittliga årlönen för en musiker det året?

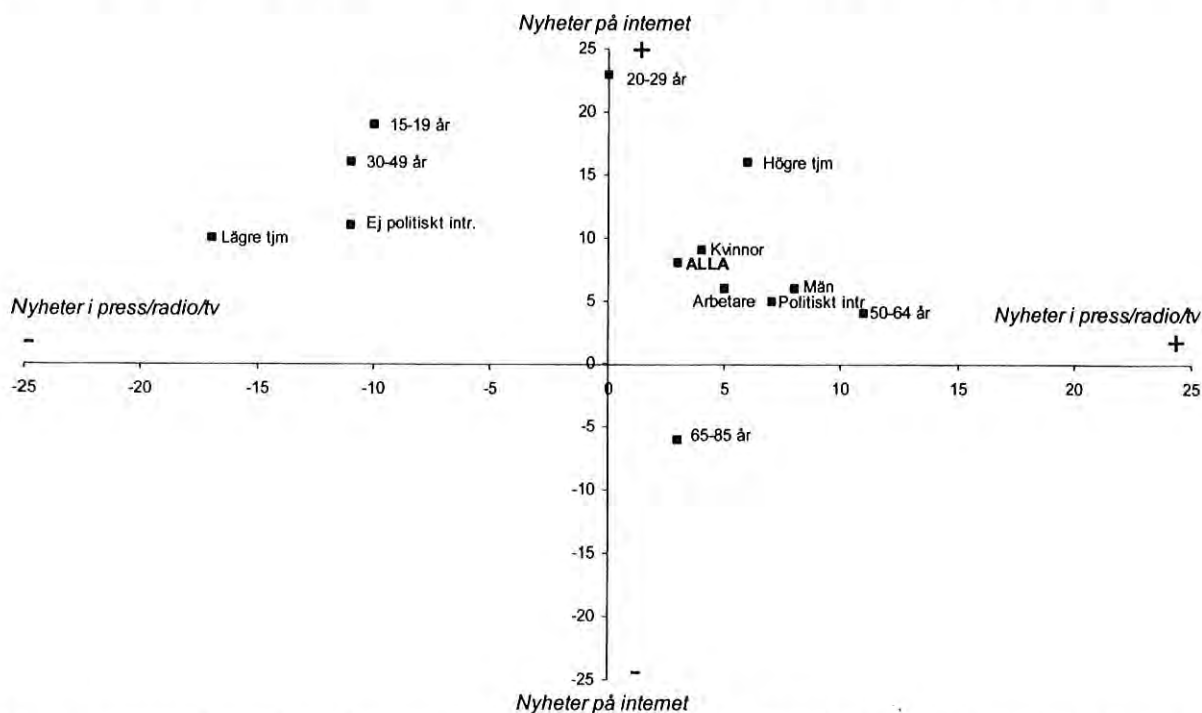
- A 24 800 kr
- B 58 400 kr
- C 175 150 kr
- D 238 650 kr
- E 324 350 kr

Internetanvändning

1998 och 2003 genomfördes undersökningar bland slumpmässigt utvalda personer mellan 15 och 85 år boende i Sverige. Undersökningarna berörde bl.a. användningen av nyheter på Internet.

Användarprofil för personer som använde Internet minst en gång i veckan 1998 respektive 2003. Användarprofilen avser gruppen Alla (15–85 år, nollpunkten på skalan), gruppen 15–29 år och gruppen 50–64 år.

Olika grupper (kön, ålder, yrke, politiskt intresse) och deras förändrade användning av nyheter i press/radio/tv respektive på Internet, 2003 jämfört med 1998.¹

¹ Gruppernas placering i diagrammet visar på förändringen, i procentenheter, 2003 jämfört med 1998 vad gäller gruppernas sammanlagda användning av nyheter dels i traditionella medier (x-axeln), dels på Internet (y-axeln).

Uppgifter

15. Vilken av 15–29-åringarnas användningsinriktningar på Internet avvek mest från genomsnittet (Alla) 1998 respektive 2003?

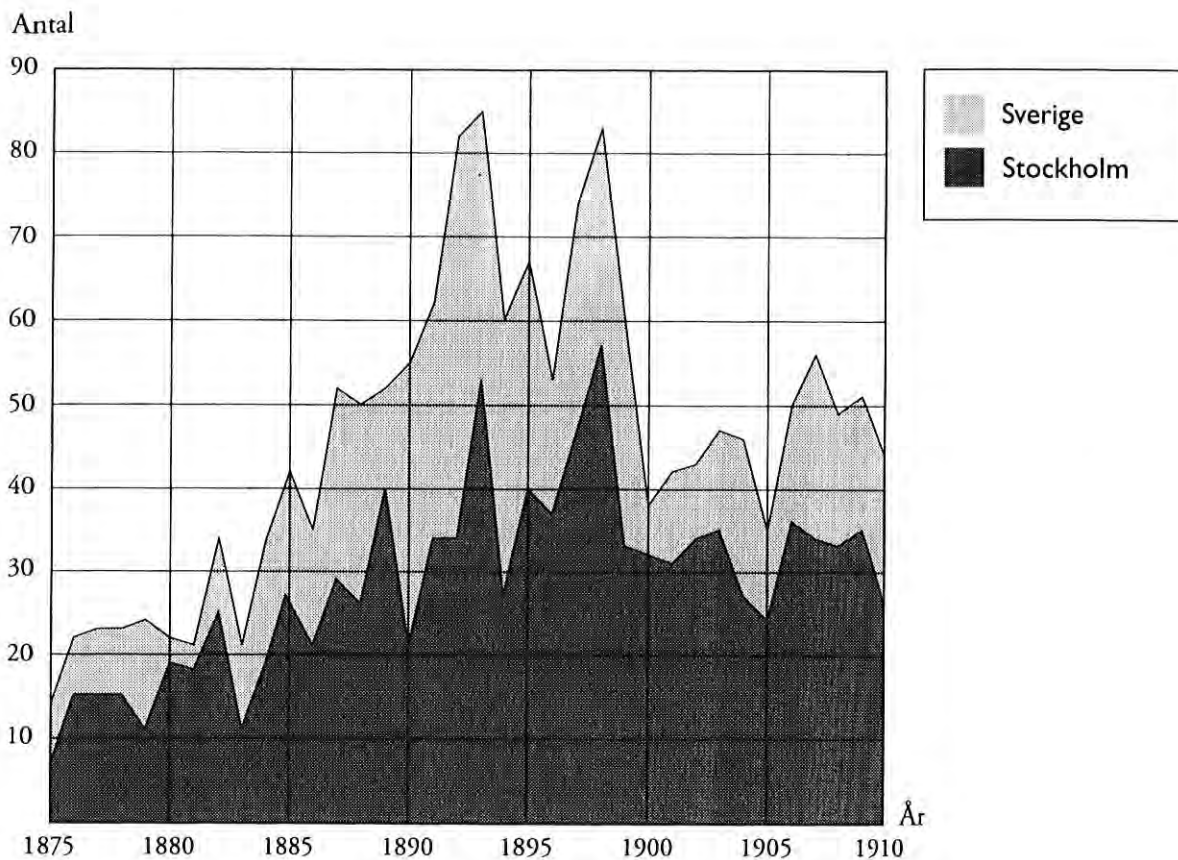
- A Nöje respektive nöje
- B Nöje respektive musik
- C Chat respektive nöje
- D Chat respektive musik
- E E-post respektive chat

16. Vilken av följande grupper avses?

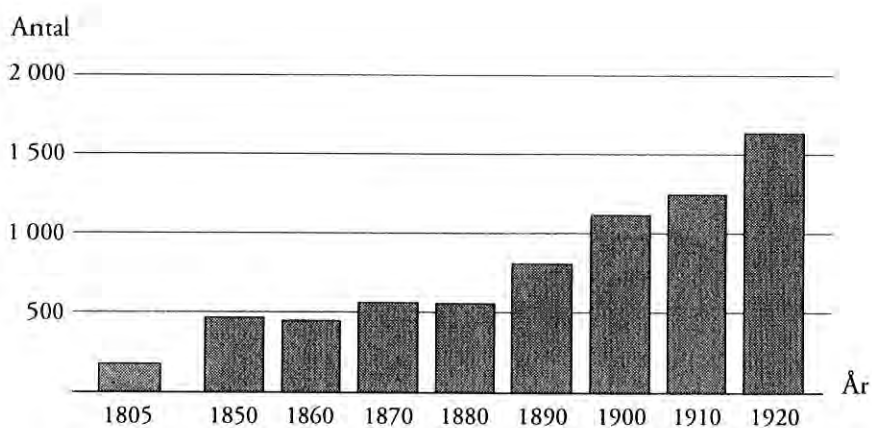
Gruppen ökade sin användning av nyheter på Internet mellan åren 1998 och 2003, men ökningen var mindre än 10 procentenheter. Under samma period ökade gruppen även sin användning av nyheter i press/radio/tv, men den ökningen var mindre än 5 procentenheter.

- A Kvinnor
- B Män
- C 30–49-åringar
- D 50–64-åringar
- E 65–85-åringar

Läkare i Sverige 1805–1920

Antalet avlagda medicine licentiatexamina (läkarexamen) i Sverige samt antalet därav som avlades i Stockholm under perioden 1875–1910.

Antalet läkare i Sverige några år under perioden 1805–1920.

Uppgifter

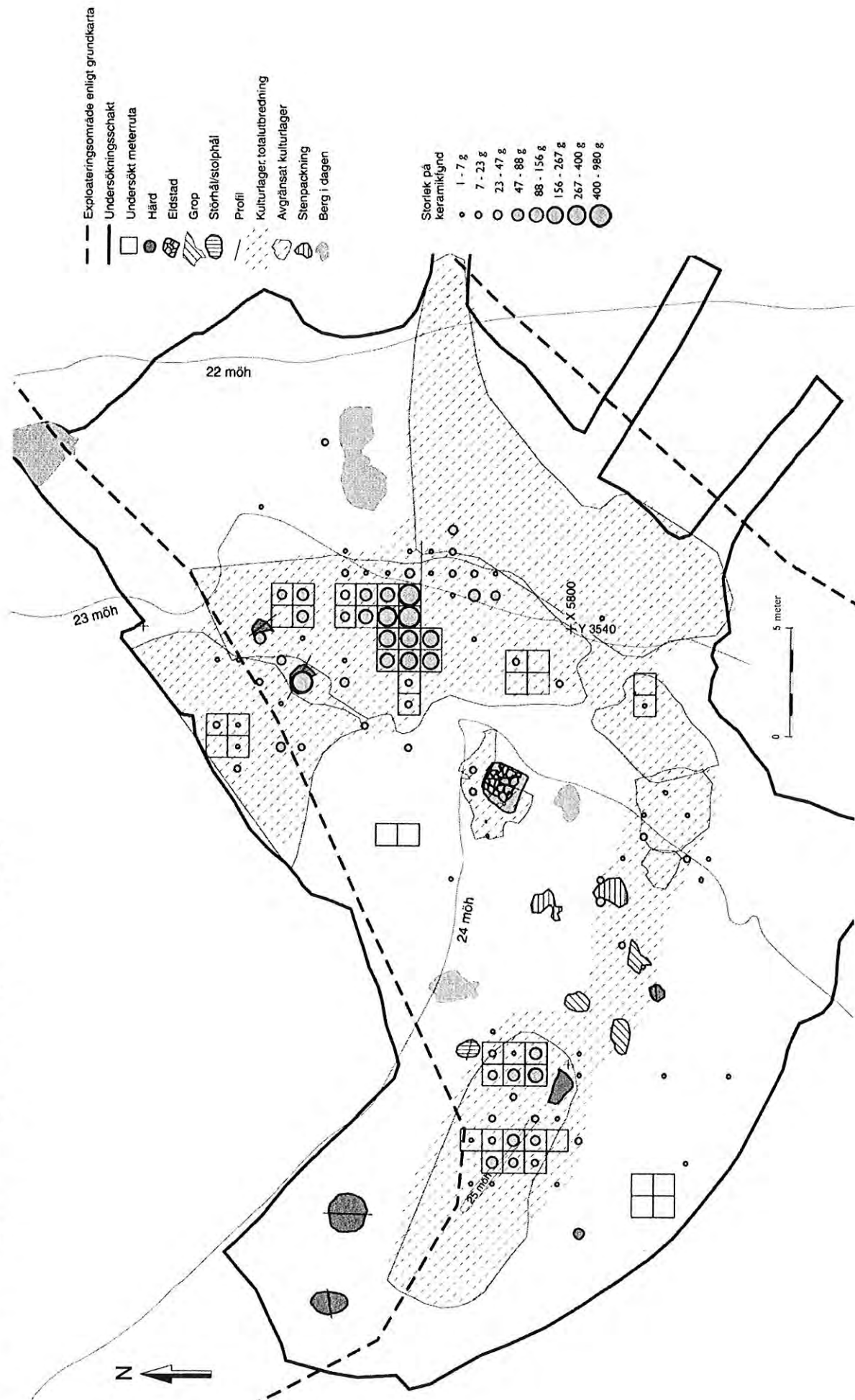
17. Vilket var förhållandet mellan antalet läkare och antalet avlagda examina i Sverige år 1880?

- A 1:25
- B 1:75
- C 2:55
- D 25:1
- E 75:1

18. Hur många fler/färre avlade läkarexamen år 1903 jämfört med 1888 i Stockholm respektive i hela landet?

- A 5 fler i Stockholm respektive 7 färre i hela landet
- B 5 fler i Stockholm respektive 4 färre i hela landet
- C 8 fler i Stockholm respektive 3 färre i hela landet
- D 18 fler i Stockholm respektive 6 fler i hela landet
- E 23 fler i Stockholm respektive 12 fler i hela landet

Arkeologisk utgrävning i Vågsjö

Karta över en arkeologisk utgrävning i Vågsjö, Täby socken. På kartan anges keramikfynd och deras storlek samt andra arkeologiska fynd.

Uppgifter

19. Vad finns 10 meter rakt sydost om störhålet/stolphålet?

- A Hård
- B Grop
- C Störhål/stolphål
- D Stenpackning
- E Berg i dagen

20. I hur stor andel av de undersökta meterrutorna har man funnit keramik?

- A 1/5
- B 1/4
- C 2/5
- D 3/4
- E 4/5

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

Block 4

2007-03-31

Högskoleprovet

DELPROV 7

NOGd

Delprovet innehåller 22 uppgifter.

Anvisningar

Varje uppgift innehåller en fråga markerad med fet stil. Uppgiften kan även innehålla viss information. Därefter följer två påståenden, (1) och (2), som också innehåller information. Din uppgift är att avgöra hur mycket information, utöver den som anges i inledningen, som behövs för att besvara frågan. Pröva de olika svarsförslagen noggrant innan du besvarar frågan.

Övningsexempel

A, B och C är tre olika positiva heltal.

Vilket är talens medelvärde?

(1) Summan av de två största talen är 130.

(2) Summan av de två minsta talen är 110.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

A i (1) men ej i (2):

Den information som ges i (1) är tillräcklig.
Enbart informationen i (2) räcker inte till.

B i (2) men ej i (1):

Den information som ges i (2) är tillräcklig.
Enbart informationen i (1) räcker inte till.

C i (1) tillsammans med (2):

För att få tillräcklig information måste man använda både påstående (1) och (2). Enbart (1) eller enbart (2) ger ej tillräcklig information.

D i (1) och (2) var för sig:

Antingen (1) eller (2) kan användas, eftersom båda var för sig innehåller tillräckligt mycket information.

E ej genom de båda påståendena:

Inte ens genom att nyttja både (1) och (2) kan man få tillräcklig information.

Enligt informationen i påstående (1) kan det största talet variera mellan 128 och 66. Enligt informationen i påstående (2) kan minsta talet variera mellan 1 och 54. Informationen i påstående (1) tillsammans med (2) leder till att det finns 9 olika lösningar på talens medelvärde. Eftersom uppgiften har 9 olika lösningar så kan man inte entydigt besvara frågan om talens medelvärde. Svarsförslag E är därför rätt.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

Markera tydligt.

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **22 uppgifter**.

Provtiden är 50 minuter.

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL.

Uppgifter

1. Josef kokar sylt och saft på jordgubbar. Sylten förvaras i en burk och saften i en flaska.
Hur mycket väger sylten och saften utan förpackningar?

- (1) Flaskan och saften väger 760 gram tillsammans. Burken och sylten väger tillsammans 260 gram mindre än flaskan tillsammans med saften.
- (2) Enbart sylten väger 400 gram, vilket är 62,5 procent av vad enbart saften väger.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

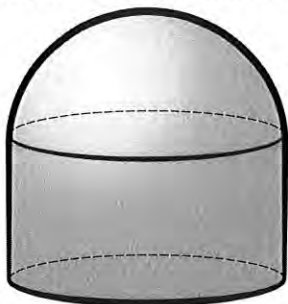
2. I en klass går det 10 pojkar och 14 flickor. Hälften av klassens elever är blonda och hälften är mörkhåriga. **Hur många blonda pojkar går det i klassen?**

- (1) Det går 9 mörkhåriga flickor i klassen.
- (2) Det går 5 blonda flickor i klassen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

3. En kropp består av en halvsfär ovanpå en rak cirkulär cylinder. Halvsfärens radie och cylinderns radie är lika stora. **Hur stor är kroppens volym?**

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren ger ej information för lösningen.

- (1) Cylinderns höjd är lika stor som cylinderns halva diameter.
(2) Cylinderns volym är 1,5 gånger så stor som halvsfärens volym.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

4. Kvoten av två tal är 29,2. **Vilka är talen?**

- (1) Nämnaren är 6,3.
(2) Täljaren är 183,96.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

5. På ett fågelbord finns det ett antal fåglar. **Hur många fåglar finns det på fågelbordet?**
- (1) Om åtta fåglar flyger iväg och tre nya anländer så minskar antalet fåglar på fågelbordet med 20 procent.
 - (2) Om det flyger iväg dubbelt så många fåglar som det anländer så minskar antalet fåglar på fågelbordet med 10 stycken.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

6. Alice har gjort en lerfigur som består av tre delar: huvud, bål och underkropp. **Hur mycket väger hela figuren, om huvudet tillsammans med underkroppen väger 20 hg?**
- (1) Figurens underkropp väger $\frac{1}{3}$ av vad bålen väger.
 - (2) Figurens huvud väger 50 procent av vad bålen väger.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

7. Jonas tränar bänkpress med hjälp av en skivstång. Skivorna till stången finns i vikterna 10, 5, 3, 2, och 1 kg, och det finns fyra skivor av varje viktsort att välja mellan. Han använder samma uppsättning skivor på den högra som på den vänstra sidan av skivstången. **Hur många skivor har Jonas på skivstången?**

- (1) Skivorna på vardera sida av skivstången väger 13 kg.
- (2) Han har ett udda antal skivor på vardera sida av skivstången.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

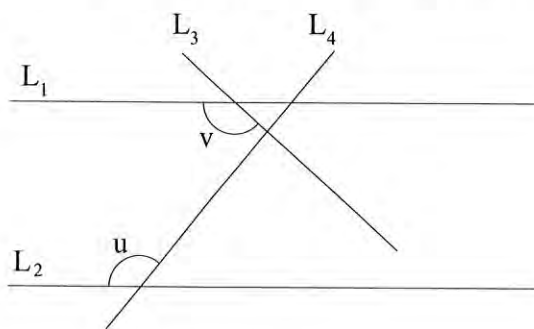
8. Krister räknade antalet köttbullar i 10 påsar. **Hur många köttbullar fanns det i påsen med det minsta antalet köttbullar?**

- (1) Om det hade funnits lika många köttbullar i alla påsar som i den med det minsta antalet, så hade det totalt funnits 90 köttbullar färre i påsarna.
- (2) Påsen med det största antalet köttbullar innehöll 78 köttbullar, vilket var 14 köttbullar fler än genomsnittet för de 10 påsarna.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

9. Linjerna L_1 och L_2 är parallella. Hur stor är vinkeln v ?

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren ger ej information för lösningen.

- (1) Linjerna L_3 och L_4 är vinkelräta mot varandra.
(2) Vinkeln $u = 140^\circ$.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

10. Stina kommunicerar ofta med e-brev. De e-brev hon får är antingen privata eller arbetsrelaterade. Hur stor andel av de e-brev Stina får en genomsnittlig dag är privata?

- (1) En genomsnittlig dag får Stina tre gånger fler privata än arbetsrelaterade e-brev.
(2) En genomsnittlig dag får Stina tolv privata e-brev.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

11. I en blomsterrabatt finns endast följande blommor: tulpaner, påskliljor och snödroppar. **Hur stor andel av antalet blommor är snödroppar?**

- (1) $\frac{2}{3}$ av antalet blommor utgörs av tulpaner. Andelen påskliljor är lika stor som andelen snödroppar.
- (2) Antalet tulpaner tillsammans med antalet påskliljor är fem gånger så stort som antalet snödroppar.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

12. Erika har en cylinderformad burk som innehåller en 3-procentig såpalösning, dvs. en lösning med tre volymprocent såpa och resten vatten. Hon späder såpalösningen med vatten så att den blir 2-procentig. **Hur stor del av burken kommer att vara fylld med såpalösning efter spädningen?**

- (1) Före spädningen når såpalösningen upp till en höjd av 5 cm i burken.
- (2) För att få såpalösningen 2-procentig måste Erika fylla på med vatten, så att lösningen når upp till en höjd av 7,5 cm i burken.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

13. För att visa förändring över tid används index. År 1995 var prisindex 100 för en viss vara. År 2000 kostade varan 1 500 kr. **Vad kostade varan år 2003?**

- (1) År 2003 var varans prisindex 75 enheter högre än år 2000.
- (2) År 2000 var varans prisindex 125 och år 2003 kostade varan dubbelt så mycket som år 1995.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

14. I en korg ligger ett antal svampar av tre olika sorter: trattkantareller, champinjoner och karljohanssvampar. Kristina tar slumpmässigt upp en svamp ur korgen. **Vad är sannolikheten att hon tar upp en trattkantarell?**

- (1) Sannolikheten att Kristina tar upp en champinjon eller en karljohanssvamp är 0,6.
- (2) Det finns 12 champinjoner och lika många trattkantareller i korgen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

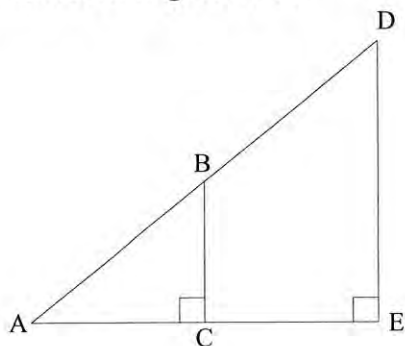
15. Punkterna $P = (x_1, y_1)$ och $Q = (3, 4)$ ligger på linjen $y = kx + m$, där k är riktningskoefficienten och m är konstanttermen. **Vilka är koordinaterna för punkten P?**

- (1) $m = -2$.
(2) P ligger på linjen $x = 2$.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

16. Figuren visar två rätvinkliga trianglar ABC och ADE. Sträckan BC är 6 cm. **Hur stor area har triangeln ADE?**

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren ger ej information för lösningen.

- (1) Sträckan AB är 80 procent av sträckan DE.
(2) Sträckan DE är dubbelt så lång som sträckan BC.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

17. Under ett halvår höjdes priset på en vara två gånger med samma procentsats.

Med hur många procent höjdes priset varje gång?

- (1) Efter de båda prishöjningarna hade varans pris ökat med sammanlagt 21 procent.
- (2) Efter de båda prishöjningarna kostade varan 60,50 kr.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

18. Under en kemilektion blandar Hanna till en saltlösning som väger 2,4 kg. **Hur många viktprocent salt finns i lösningen?**

- (1) Det finns 190 gram salt i lösningen.
- (2) Om Hanna tillför lösningen 200 gram salt så stiger lösningens salthalt till 15 viktprocent.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

19. Jenny ordnade en cykeltävling tillsammans med Joel, Pär och Sofia. Dessa fyra var de enda tävlande. Ingen av de tävlande hade samma färg på sin cykel, och ingen av de tävlande kom i mål samtidigt. **Vilken färg hade Jenny på sin cykel?**

- (1) Sofia, som hade den blå cykeln, kom i mål efter Pär. Den gröna cykeln kom i mål före den lila, som blev trea. Joel kom i mål efter Jenny.
- (2) Jenny kom i mål före Pär, som hade den lila cykeln. Den blå cykeln kom i mål efter både den gula och den gröna cykeln. Joel kom i mål före Sofia.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

20. Familjen Jonsson har 6 ljusstakar med vardera 5, 7 eller 9 ljus. **Hur många av ljusstakarna har 7 ljus?**

- (1) Totalt har de 6 ljusstakarna 42 ljus.
- (2) Det finns lika många ljusstakar med 5 ljus som det finns ljusstakar med 9 ljus.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

21. Vid en ombyggnation av en väg mellan två orter dirigerades trafiken om till en annan väg. Trafikanterna fick därför köra en omväg som var 4,5 km längre än den ursprungliga vägen. **Hur mycket ökade den genomsnittliga restiden mellan orterna på grund av ombyggnationen av vägen?**

- (1) Medelhastigheten mellan orterna sänktes under ombyggnationen med 10 km/h.
- (2) Den genomsnittliga restiden mellan orterna var under ombyggnationen 45 minuter.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

22. Tre positiva heltal multipliceras med varandra och produkten blir 750. **Vilka är de tre talen?**

- (1) Ett av talen är dubbelt så stort som det minsta talet, och ett annat av talen är tre gånger så stort som det minsta talet.
- (2) Det minsta talet är fem.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

Block 5

2007-03-31

Högskoleprovet

Svarshäfte nr.

DELPROV 9

LÄSe

Delprovet innehåller 20 uppgifter.

Anvisningar

Delprovet LÄS prövar din förmåga att ta till dig innehållet i texter skrivna på svenska. Provet består av fem texter från olika ämnesområden. Till varje text hör fyra uppgifter. Varje uppgift består av en fråga med fyra svarsförslag. Ett av svarsförslagen är rätt.

Läs texten och välj ut det svarsförslag som med stöd av texten bäst besvarar frågan.

Ibland kan du klart se att ett av svarsförslagen är rätt och att de andra är fel. Ibland verkar först flera svar mer eller mindre rimliga. Då måste du, genom att jämföra de olika svarsförslagen, välja ut det som **bäst** besvarar frågan.

Observera att du ska lösa uppgifterna med ledning av den information som ges i respektive text.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

Markera tydligt.

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **5 texter** och **20 uppgifter**.
Provtiden är 50 minuter.

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL.

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

Sagan om ringen

Ett slitet antagande är att filmen reflekterar sin tid och det samhälle den uppstår i. På sjuttioalet, när böckerna *Sagan om ringen* svepte över världen, floppade ändå de två filmerna som baserades på dem. Berättelsen förmådde inte konkurrera med tidens bildmediala storsatsning *Stjärnornas krig* där det onda avgjort kom utifrån och där även en kvinna hade en betydande roll. I dag har världen på ett annat sätt blivit beredd att ta emot Sagan i megaform, en berättelse där det onda på ett oroväckande sätt manipulerar inom det godas domäner. Det kan vara intressant med en fundering kring det nutida framgångsreceptet.

Det omedelbara visuella intrycket säger att filmen talar främst till en ung manlig publik mellan 15 och 25, uppvuxen med dataspel och serietidningar. Dess estetik är ett hisnande exempel på hur perspektiv som utvecklats under de senaste 20 åren med början i TV-spel nu förts över till den vita duken. Så till exempel anknyter de fallande broarna i Morias grottor visuellt till bl.a. *Super Mario Bros*-spelen, medan de stora kampscenerna i filmen refererar till senare tiders mera sofistikerade krigsspel, som *Age of Empires* eller *Warcraft*.

För att förankra framgången bland andra åskådargrupper har man naturligtvis plockat även från andra perioders populära fatabur. Så till exempel är scenen där Boromir dör i Aragorns armar direktkopierad från Giuseppe Verdis opera *Don Carlos*, hobernas hus i Fylke påminner starkt om boningarna i *Det susar i säven*, och invånarna själva för tankarna till Charles Dickens eller Lewis Carroll.

En föga originell slutsats som man kan dra från handlingen och karaktärsteckningen är, att *Sagan om ringen* handlar om "male bonding", manliga förbund. Själva avsnittet heter ju *Fellowship of the Ring* – och de relationer som breder sig som ett nät över berättelsens yta beskriver ju vänskap mellan män oavsett om de är trollkarlar, hober, alver eller människor. Vid sidan av den växande kärleken mellan Aragorn och Boromir är det mest framträdande förhållandet som porträtteras det mellan hoberna Frodo och Samwise.

Frodo och Sam är vänner sedan barnsben, och den något enfaldige Sams tillgivenhet för sin kamrat får sitt mest rörande uttryck när han i slutet av berättelsen börjar vada efter båten som Frodo nyss har skjutit ut i floden. Han ska följa efter sin vän trots att han inte kan simma: det är vänskap mot alla odds och allt förnuft. Han hinner nästan drunkna innan Frodos utsträckta hand räddar honom.

Det blir inte svårt att hävda att denna film handlar om kärlek, trohet och vänskap mellan män. "Jaja, det har vi väl hört förr", säger den luttrade en smula otåligt. Men faktum är att denna sorts berättelser har framstått som

en bristvara under senare år. Den vita duken har snarare dominerats av berättelser som beskriver svek på många plan i (kompis)relationer, såsom det uttrycks i *Training Day*, *Memento* eller *The Score*, för att nämna ett par. Det var faktiskt länge sedan vi såg en likare till *Butch Cassidy and the Sundance Kid*.

I övrigt har man på sina håll framhållit – som Doris Lessing t.ex. – att då man i den feministiska debatten på ett grovt förenklat sätt har beskyllt den kollektiva manligheten för alla mänsklighetens misstag, har man i själva verket lämnat den uppväxande generationen män utan konstruktiva förebilder. Det som blivit över av idén om det maskulina är skal, gestalter som formats med anabola steroider och preparerats med Viagra.

Om man tänker på att filmen *Sagan om ringen* har lanserats i denna kontext, kan man inte annat än medge det positiva i att den restaurerar vissa tilltalande värden förknippade med maskulinitet. Det *Sagan om ringen* erbjuder är helt enkelt snubblande nära ett alternativ till både velourmannen och steroidgubben. Männen i den är inte särskilt tjugiga till utseendet, de kan vara gamla, kortväxta, luggslitna, skitiga och få stryk för det mesta – men de har mod, uthållighet, humor och ett rikt känsloliv.

Sagor och populärfilmer bygger i allmänhet på binära oppositioner, ett system av motsatta egenskaper som t.ex. gott och ont, ungt och gammalt, liv och död – och manligt och kvinnligt. Men det finns inte många kvinnor i denna film. De två kvinnliga alverna som skymtar förbi är ljuva och eteriska och deras främsta funktion är att, föga oväntat, förse hjältarna med vila och läkedom. Bristen i sig är talande. Och i brist på faktiska kvinnliga gestalter får man försöka finna något som skulle kunna beteckna kvinnlighet. Och det finns, fast på ett så flagrant sätt och i så öppen dager att man först inte lägger märke till det. Så fungerar ju ideologin: obemärkt.

Enligt strukturalistiska forskare är sagans grundmönster det, att en hjälte tillträder ett rum där han måste lösa uppdrag och klara hinder av olika slag. Man har betraktat detta rum (av äventyr) som ett kvinnligt element medan den som agerar, hjälten, är maskulin. Enligt detta synsätt står alltså själva det visuella universum som filmen presenterar för kvinnlighet. Det är fullt av skönhet: vattenfall, soldis och gröna ängar – men det hårbärgerar dessutom skrämmande avgrunder och förrädiska gåtor.

I en sådan ambivalent värld står filmens hjälte Frodo och hans anförvanter alltså för det goda. Deras uppdrag är att skydda den fred och frihet som dessa domäner åtnjuter gentemot ett framtida hot och förstörelse. Anmärkningsvärt är då att upphovspersonerna till filmen valt att ge den

samlade ondskan ett visuellt uttryck som otvetydigt formats till en kvinnlig symbol. Intressant nog saknar detta fenomen motsvarighet i boken. Nu talar jag varken om själva ringen, som är en sliten symbol för kvinnlighet, eller ens det faktum att när man stoppar fingret i den, händer det alltid något otäckt. Jag syftar snarare på bilden där själva ondskans kärna förtätas, nämligen den bild som i ord beskrivs som ett öga: "Ett stort öga utan ögonlock som är omgivet av eldslågor."

När upphovspersonerna visualiserat detta öga har det antagligen föresvävat dem ett getöga med avlång pupill liknande det som skrämt åskådarna i *Rosemarys baby* och åtskilliga andra skräckfilmer. Det är bara det att i gestaltandet av den församlade ondskan i *Sagan om ringen* har man inte bara utelämnat ögonlocken utan även ögongloben med dess vita och irisens rundning. Det som återstår är pupillen, en svart baljformad oval omgiven av flammor: med andra ord bilden av en kvinnas könsorgan, inte särskilt olik dem jag såg ristade på dassväggen på busstationen i min hemstad när jag var liten.

Filmen fick fyra Oscar, bland annat för foto, men också för bästa visuella effekter. Priset inkluderar då också sinnebilden för den samlade ondskan i *Sagan om ringens* universum – som alltså är en kvinnas eldsflammande, avgrunds svarta kön. Se på den. Så förfärligt banalt att man nästan drar sig för att påpeka det. Så många satsade miljoner och så resulterar de i en animerad version av dassklotter. Den fräser förstås och växer i storlek och skrämmar väl också, men det ändrar inte saken i sig: det handlar om arketypiska bilder grundade på kvinnohat.

Är nu detta skadligt, har denna symboliska bild en negativ verkan på alla (unga män) som går och ser *Sagan om ringen*? Är *Sagan om ringen* en dålig film för att den befäster och upprepar de i samhället cementerade mönstren mellan könen? Naturligtvis inte. Det är en välgjord berättelse, ett storartat spektakel: till synes enkel men med många bottnar. Var och en avgör själv vad hon/han gör av de bilder man tar del av, men förhoppningsvis utan att glömma motbilderna.

TYTTI SOILA

Uppgifter

1. Enligt textförfattaren innehåller filmen *Sagan om ringen* många referenser till andra kulturella verk. Vad anser hon vara syftet med dessa referenser?

- A Att filmen ska framstå som nyskapande och originell.
- B Att filmen ska locka en så bred publik som möjligt.
- C Att filmen ska anknyta till en tidlös berättartradition.
- D Att filmen ska anpassas till dataspelens estetik.

2. Vilket av följande i filmen *Sagan om ringen* kan enligt textförfattarens framställning betraktas som kvinnligt?

- A Landskapet där handlingen utspelas
- B Ideologin
- C Kampen mellan gott och ont
- D Vänskapstemat

3. Vad anser textförfattaren om skildringen av män i filmen *Sagan om ringen*?

- A Att den är uppseendeväckande och ovanlig framför allt i sättet att spegla förhållandet mellan könen.
- B Att den är lovvärd eftersom den visar något mer och något annat än de sedvanliga schablonbilderna.
- C Att den visserligen är intressant men alltför fantasipräglad för att påverka dem som utgör en stor del av filmens målgrupp.
- D Att den bakom all polerad yta framträder som platt och otydlig vad gäller det grundläggande budskapet.

4. Vad är det textförfattaren saknar i nutida film?

- A Berättelser om kvinnlig vänskap.
- B Berättelser med litterära kopplingar.
- C Berättelser om manlig vänskap.
- D Berättelser med tydliga symboler.

Graviditet, amning och benskörhet

Osteoporos, dvs. benskörhet, kan uppkomma som resultat av en inadekvat ökning av benmassan under tillväxten eller en hög åldersbetingad förlust. Därför är det viktigt att kartlägga de faktorer som påverkar benmassan, t.ex. graviditet och amning. Syftet med denna översiktsartikel är att utvärdera om graviditet och amning leder till minskad benmassa samt om kvinnor som har fött många barn har lägre benmassa och högre frakturrisik än kvinnor som inte har fött barn. Minskar benmassan med 10 procent, dubblas frakturrisiken. Låg benmassa i sig är inte symptomgivande, utan det är först när det kliniskt signifikanta tillståndet inträffar, en fraktur, som individen märker av sin sjukdom.

I litteraturen hittar man en rad prospektiva observationsstudier och fall-kontrollstudier som visar att benmassan minskar under en graviditet, en förlust på allt från 2 till 8 procent beroende på undersökt region och använd mätapparat. Men det finns även enstaka studier som motsäger att en graviditet påverkar benmassan. Två ofta citerade studier som konkluderar detta är dock behäftade med metodologiska svagheter. I den första studien skilde sig uppföljningstiderna åt mellan de gravida kvinnorna och kontrollerna, och i den andra studien ingick endast 10 gravida kvinnor.

När man väger samman publicerade studier verkar det därför som om konklusionen blir att en gravid kvinna förlorar upp till 5 procent av benmassan under graviditeten.

I litteraturen hittar man även en rad prospektiva observationsstudier och fall-kontrollstudier som entydigt visar att benmassan minskar under en amningsperiod – en förlust på allt från 4 till 8 procent med sex månaders amning har rapporterats, beroende på undersökt region och använd mätapparat. I motsats till detta har endast enstaka studier rapporterat att amning inte leder till någon förlust av benmassa.

De senaste årens publikationer konfirmerar inte bara att amning är associerad med förlust av benmassa, utan redovisar även en dos-responseffekt, där en lång amningsperiod är associerad med stor benmassaförlust och en kort amningsperiod med liten förlust, fynd som ytterligare styrker att amning verkligen påverkar benmassan. På sikt verkar denna förlust inte ha någon klinisk betydelse, då de flesta studier som följt ammande mödrar även sedan amningen har avslutats, visar att benmassan då normaliseras.

Det föreligger starka indikationer på att innehållet av kalcium i födan är av vital betydelse för benmassan. Under graviditeten förser modern fostret med 25 till 30 g kalcium

för att stödja den fetala skelettutvecklingen, där kalciuminlagringen hos fostret ökar från ungefär 50 mg per dag i vecka 20 till 330 mg per dag i vecka 35. Hos den ammande kvinnan överförs cirka 200 mg kalcium via mammans bröstmjolk dagligen till barnet. Sålunda har den gravida respektive ammande kvinnan ett markant ökat kalciumbehov, något som skulle kunna påverka benmassan i negativ riktning vid otillräckligt kalciumintag. Extra kalciumtillskott verkar dock inte påverka benmassan hos de kvinnor som intar normala mängder kalcium, däremot finns det indikationer på att gravida och ammande kvinnor med lågt kalciumintag har nytta av kalciumsupplement.

Mycket av förändringarna i benmassan är även hormonellt styrda, och där är östrogen förmodligen det viktigaste hormonet för att reglera benomsättningen. Mekanismen bakom östrogenets effekt är inte fullt klarlagd, men östrogenreceptorer har hittats på både osteoblasterna (celler ansvariga för benformationen) och osteoklasterna (celler ansvariga för benresorptionen). Det föreligger också indirekta effekter av östrogen. Även andra hormoner som progesteron och androgener, tyreoidhormon, tillväxthormon, insulinliknande tillväxtfaktor (IGF-1) och prolaktin påverkar benomsättningen. Samtliga dessa hormoner förändras i koncentration under graviditet samt under amning, något som gör att det är mycket svårt att förut säga hur benmassan kommer att förändras.

Graden av fysisk aktivitet är också av betydelse för benmassan. En minskad aktivitetsnivå leder ofelbart till minskad benmassa. Även om kvinnor med normal graviditet rekommenderas att fortsätta med fysisk aktivitet reducerar de flesta successivt sin aktivitetsnivå, åtminstone mot slutet av graviditeten. Efter förlossningen upplever dessutom många kvinnor att det är svårt att finna tid att träna. En minskad fysisk aktivitetsnivå skulle därför kunna medverka till att gravida och ammande kvinnor minskar sin benmassa, men det finns förmodligen en rad andra faktorer som också påverkar benmassan, så som den ökade kroppsvikt och ändrade kroppssammansättning som uppkommer under en graviditet.

I litteraturen finns publicerat en rad tvärsnittsstudier som pekar på att äldre kvinnor som i sin ungdom fött många barn och haft en lång amningsperiod inte har lägre benmassa än kvinnor i samma ålder som har fött få eller inga barn. Intressant nog finns det i det närmaste lika många publikationer som rapporterar att äldre kvinnor som i sin ungdom fött många barn har 3–5 procent högre benmassa än andra kvinnor i samma ålder som har fött få eller inga barn, ett faktum som ytterligare understryker betydelsen av

antalet graviditeter för benmassan. Det verkar sålunda som om förlusterna av benmassa under graviditet och amning inte har någon betydelse i ett långtidsperspektiv.

Även om graviditet och amning är associerade med förlust av benmassa verkar detta inte leda till ökat antal frakturer. En rad prospektiva observations- och tvärsnittsstudier rapporterar att äldre kvinnor som i sin ungdom fött många barn inte har större risk att ådra sig frakturer än kvinnor i samma ålder som har fött få eller inga barn alls. Som kontrast till detta har det i nästan lika många publikationer rapporterats att äldre kvinnor som i sin ungdom fött många barn har upp till 59 procent lägre höftfrakturrisk än andra kvinnor i samma ålder som har fött få eller inga barn.

När man väger samman publicerade studier verkar det som om det i hälften av dessa studier konkluderas att det inte finns något samband mellan graviditet, låg benmassa och hög frakturrisk, medan det i andra hälften indikeras att en eller flera graviditeter är associerade med hög benmassa samt låg frakturrisk i högre ålder. I de flesta studierna är författarna däremot överens om att det inte finns något samband mellan amning och frakturrisk.

Uppgifter

5. Vad anger texten om orsakerna till att gravida och ammande kvinnor förlorar benmassa?

- A Forskarna har kommit fram till en rad olika och motstridiga slutsatser i frågan.
- B Det står ganska klart att det minskade kalciumintaget är den främsta orsaken.
- C Det finns flera rimliga orsaker men de exakta förloppen är inte helt klarlagda.
- D Forskningen visar att orsaken i första hand går att finna i hormonella faktorer.

6. Vilken slutsats är mest rimlig utifrån textens beskrivning av graviditetsbetingad benskörhet?

- A Att denna typ av benskörhet nu framför allt drabbar yngre förstföderskor.
- B Att denna typ av benskörhet i sig är ofarlig men oftast leder till följdverkningar.
- C Att denna typ av benskörhet har blivit allt vanligare till följd av minskat kalciumintag.
- D Att denna typ av benskörhet oftast är ofarlig och övergående.

Hittills publicerade studier kan inte ge besked om huruvida det föreligger ett orsakssamband mellan graviditet i ungdomen och hög benmassa och låg frakturrisk i ålderdomen. En förändrad livsstil associerad med arbetsfördelningen i stora familjer har kastats fram som en tänkbar förklaring till fynden. Denna hypotes stöds i litteraturen, där data visar att sambandet mellan färre höftfrakturer och multipla graviditeter verkar vara oberoende av benmassan. Observationsstudier har visat att även om man justerade för skillnader i benmassan, hade kvinnor med många barn färre frakturer än kvinnor utan barn. Paralleller kan dras till fysisk träning av äldre, vilket knappast påverkar benmassan i någon biologisk mening, men minskar risken för att falla – något som borde resultera i minskad frakturincidens.

MAGNUS K KARLSSON, HENRIK G AHLBORG OCH
CAROLINE KARLSSON

benresorption = nedbrytning av skelettet

7. Hur motiverar textförfattarna att de bortser från de studier vars resultat pekar på att graviditet inte påverkar benmassan?

- A Studierna är alltför få.
- B Resultaten är knutna till enstaka regioner.
- C Det finns brister i själva undersökningarna.
- D Resultaten motsägs av ett stort antal andra studier.

8. Vilket av följande påståenden är enligt texten mest korrekt vad gäller frakturrisken bland äldre kvinnor som fött många barn?

- A Frakturrisken är stor vilket beror på låg benmassa.
- B Frakturrisken är stor men ett klart samband med benmassan kan inte påvisas.
- C Frakturrisken är liten vilket beror på hög benmassa.
- D Frakturrisken är liten men ett klart samband med benmassan kan inte påvisas.

Ekonomiska kartan

David Forrest har i *Cartographic Journal* presenterat en tio-i-topp-lista över 1900-talets kartor. David Forrest är president i det brittiska kartografiska sällskapet och lärare vid University of Glasgow.

Forrest noterar att han från tidig ålder haft ett stort intresse för kartor. Han har ägnat 25 år åt att forska och bedriva utbildning inom kartografin. Den lista han tagit fram är i stor utsträckning baserad på hans egna erfarenheter av kartor – med visst inflytande från personer som han diskuterat listan med. De utvalda kartorna har det gemensamt att de påverkat utvecklingen inom kartografin under 1900-talet. Det är alltså inte fråga om en topplista där de ur rent kartografisk synpunkt vackraste kartorna har listats. De kartor som står på listan är inte ordnade i någon viss ordning annat än att ordningen är ungefärligen kronologisk. Så här ser listan ut:

1. Antarktis: den sista okarterade kontinenten
2. Internationella världskartan i skala 1:1 000 000
3. Becks karta över Londons tunnelbanesystem
4. Den svenska Ekonomiska kartan
5. Turistkartan över Loch Lomond
6. Månens baksida
7. Peters projektion
8. Statistisk kartläggning
9. Digital Chart of the World
10. Alan Collinsons virtuella värld

En del av dessa kartor är väl inte särskilt välkända i Sverige. Den som vill veta mer om de olika kartorna hänvisas till *Cartographic Journal*. Här skall endast ges en redovisning av motiven för Ekonomiska kartans plats i sammanhanget. Ett starkt bidragande skäl till att den svenska kartan är med på listan är Forrests stora intresse för topografiska kartor.

Han menar att Ekonomiska kartan inte är särskilt väl känd men att den är ovanlig och märklig i många avseenden. Kartläggningen påbörjades 1937 och täckte 80 procent av landet 1978. Huvuddelen trycktes i skala 1:10 000 men vissa mindre befolkade områden gavs ut i 1:20 000. Kartserien – säger Forrest – designades för att tjäna tre huvudändamål. För det första skulle den tjäna som en militär karta med full topografisk information inklusive höjdkurvor. För det andra skulle den redovisa grundläggande markanvändning och för det tredje skulle den redovisa fastighetsbeståndet utanför tätbebyggelsen. Han illustrerar sin framställning med ett utsnitt av kartan i skala 1:10 000 och 1:20 000 över Risinge. Forrest menar att Ord-

nance Survey, det engelska kartverket, borde ta efter den svenska modellen för framställning av sin karta i skala 1:10 000, särskilt över norra Skottland.

Den svenska ekonomiska kartläggningen har en ganska lång historia som man inte kan begära att David Forrest skall känna till. Kartarbetena kom i gång 1864 då Rikets ekonomiska kartverk bildades. Karteringens ursprungliga syfte var endast att skaffa underlag för areell statistik över i första hand åker och äng. Det var länge inte självklart att någon karta alls skulle ges ut, men åtminstone i de flesta län där kartläggningen drog fram gavs det ut en häradsvis sammanställd karta i skala 1:50 000. I samband med att fotogrammetriska metoder utvecklades under 1930-talet beslöt man att en ny ekonomisk kartserie skulle arbetas fram och baseras på en fotokarta. Detta arbete kom i gång 1937, men kartan innehöll då ingen redovisning av höjdförhållandena.

Från militärt håll har man aldrig visat något större intresse för den ekonomiska kartläggningen. Från mitten av 1930-talet till dess att den nya topografiska kartläggningen var avslutad 1978 användes en speciell, hemlig eldledningskarta i skala 1:20 000 i de sammanhang där man inom försvaret hade behov av en noggrann redovisning av terrängens höjdförhållanden. Den nya topografiska kartan blev när den täckte hela landet den militära fältkartan och eldledningskartan avskaffades. Efterhand som höjdkurvor konstruerats för eldledningskartan och sedermera för den topografiska kartan började man från mitten av 1950-talet förse även Ekonomiska kartan med höjdkurvor. Något militärt behov låg emellertid inte bakom detta. De höjdkurvor som redovisas på Ekonomiska kartan är inte primärt framställda för denna kartserie och har därmed egentligen inte den kvalitet som de borde ha vid återgivning i skala 1:10 000.

Det är dock ställt utom tvivel att den ekonomiska karttyp som utvecklades under 1930-talet var en innovation, som länge kom att vara en svensk specialitet. I dagens läge när framställning av ortofotokartor har förenklats genom digital teknik har användningen av fotokartor som grund för olika typer av kartredovisning fått en mycket större omfattning på olika håll utomlands. Det erkännande som den modell som använts i den svenska ekonomiska kartläggningen får genom den presenterade topplistan är glädjande. Det var en innovation som passade särskilt bra i det skogrika Sverige. När karttypen togs fram på 1930-talet spelade nämligen påtryckningar från de skogliga intressenterna en stor roll. Men valet att använda en fotokarta som baskarta motiverades också av att man inte hade till-

gång till fotogrammetriska instrument för att åstadkomma något annat än fotokartor.

Karttypen accepterades dock inte i alla läger. Redan i början av 1940-talet skriver t.ex. Erik Fagerholm, professor i fotogrammetri vid Kungliga tekniska högskolan: "Den typ av ekonomisk karta som skapades gör ej heller, åtminstone enligt min åsikt, full rättvisa åt fotogrammetrins möjligheter. Måhända hade resultatet blivit ett annat om någon fotogrammetriker av facket fått säga sitt ord." Ett annat inlägg i denna debatt gjordes i mitten av 1950-talet då frågan togs upp i den statliga s.k. fotogrammetriutredningen. Detta ledde bl.a. till att vissa försöksarbeten med en ny karttyp genomfördes. Särskilt från den dåvarande

lantmäteristyrelsens sida drev man frågan att fotokartan inte skulle vara en del i den tryckta kartan. I stället skulle kartan vara en helt ritad produkt.

I dagsläget anses det väl som helt naturligt att flygbilden i form av ortofoto skall utgöra bakgrund i kartan. Om det är något som nu borde diskuteras är det väl snarast om detta ortofoto skall framställas ur bilder fotograferade i svart-vitt som nu eller baseras på annat material som färg- eller IR-färgfilm.

LARS OTTOSON

topografisk karta = karta som visar terrängens höjdförhållanden samt bl.a. vägnät, bebyggelse och skogsmark

Uppgifter

9. I vilket avseende var den svenska Ekonomiska kartan en nyskapelse, enligt textförfattaren?

- A Den beskrev markens användning.
- B Den visade skogsmarkens utbredning.
- C Den utgick från fotografier.
- D Den innehöll höjdkurvor.

10. Textförfattaren bemöter David Forrests uppgifter kring Ekonomiska kartans tillkomst. I vilket avseende har Forrest fel, enligt textförfattaren?

- A Kartan utformades inte för de syften som Forrest hävdar.
- B Initiativet till kartläggningen kom från annat håll än vad Forrest hävdar.
- C Kartläggningen utfördes med hjälp av annan teknik än vad Forrest hävdar.
- D Kartan fick inte den internationella uppmärksamhet som Forrest hävdar.

11. Vad i Sverige gjorde Ekonomiska kartan till en lämplig karttyp?

- A Den rika tillgången på statistik.
- B De tydliga markägarförhållandena.
- C Det svenska landskapets utseende.
- D Det starka intresset för innovationer.

12. Hur betraktas Ekonomiska kartan i dag, enligt texten?

- A Som ett seriöst men kortlivat vetenskapligt försök.
- B Som en teknisk föregångare med många efterföljare.
- C Som ett lyckat resultat av en fri och oberoende forskning.
- D Som en produkt av dåtidens begränsade ekonomiska resurser.

Den nationella identiteten

När olika grupper möts inom ett samhälle uppstår frågan vad det är som skall kunna hålla samman grupperna trots de olika kulturella utgångspunkterna. Finns det någon möjlighet att forma och befrämja en enhet i mångfalden? Problemet är att skapa en identifikationsgrund som inte favoriserar en grupps intressen till priset av andra gruppers vitala intressen. Rädslan att vara partisk får å andra sidan inte leda fram till en urvattnad samhällsidentitet. Samhällsidentiteten måste ha ett substantiellt innehåll som motiverar att grupperna lever och verkar tillsammans. Den kritiska frågan är således om det finns något som olika grupper kan samlas kring och som de alla kan betrakta som en meningsfull samhällsidentitet.

När vi talar om samhällsgemenskaper i dagens värld menar vi ofta nationella gemenskapsformer. Då en individ talar om en samhällsidentitet eller en samhällsgemenskap är det just den nationella identiteten som ofta avses. Även om nationalstater har funnits under en lång tidsperiod från den nya tidens början är dock nationalismen som ideologi ett relativt nytt fenomen. Det var framför allt under 1800-talet som nationalismen fick ökat fotfäste i Europa. Nationalismen tog sig bl.a. uttryck i föreställningen att varje nationell gemenskap har rätt till självbestämmande, något som i sin tur ansågs motivera en territoriell statsbildning.

Nationalismen brukar vanligtvis definieras i etniska termer. Den nationella identiteten kopplas då till en grupp med ett gemensamt språk, en gemensam historia och en gemensam kultur. En nationell identitet behöver dock inte vara kopplad till en etnisk identitet trots att etniska grupper ibland har utvecklats till nationella rörelser. Vi kan tala om civil nationalism i de fall då människor i ett landområde identifierar sig med vissa moraliska och konstitutionella principer. Den amerikanska nationalismen har beskrivits som en civil nationalism vilken har ansetts vara mer öppen mot invandrare än den etniska nationalismen. Den civila nationalismen i ett land som USA är dock inte kulturellt neutral eller fränkopplad en historia. Den amerikanska identiteten är uppbyggd kring en invandrarhistoria där begrepp som nybyggaranda och individuella initiativ står i förgrunden. Den politiska ramen för den civila nationalismen har också varit den västerländska upplysningstidens rättighetsidéer. I det politiska idégodset ingår bl.a. begrepp som religiös tolerans och yttrandefrihet.

Den nationella identiteten har av en del forskare ansetts vara beroende av politiska faktorer som framväxten av enhetliga statsförvaltningar och utbildningssystem. Socialantropologen Ernest Gellner har betonat att förändringar i ekonomin och framväxten av ett industrisamhälle krävde gemensamma referensramar i form av ett

enhetligt språk. Industrisamhällets krav på arbetsdelning och samarbete motiverade en kulturell enighet. Denna teori om nationalismens beroende av det moderna industrisamhället har dock inte stått oemotsagd. Den amerikanska forskaren Liah Greenfeld hävdar att nationalismen dök upp före industrialiseringen. Greenfeld presenterar som ett motexempel den nationalism som växte fram i 1500-talets England. Den nationella idén spelade en stor roll i Henry VIII:s kamp mot den romerska kyrkan. Nationalismen var, enligt Greenfeld, en frukt av reformationstiden. Man kan dock hävda att nationalismen som idé fick en större utbredning hos de breda folklagen genom industrisamhällets framväxt.

I identitetsforskningen understryks ofta att identiteter, exempelvis de nationella, är skapade eller konstruerade. Benedict Anderson är en forskare som har argumenterat för att nationella identiteter innehåller konstruerade eller föreställda drag. Anderson kallar följaktligen en nation för en "föreställd gemenskap". Enligt Anderson var en väsentlig grund för den nationella identiteten framväxten av ett mediaflöde. Genom tidningar och böcker kunde en kollektiv identitet som den nationella skapas, bl.a. kring föreställningar om en gemensam historia. De olika folkskolorna som byggdes upp under 1800-talet bidrog till att förmedla nationella historieskrivningar. I dessa historieskrivningar kunde det ingå mytiska inslag om en etnisk homogenitet och en gemensam kultur. Konstruerade historieskrivningar var speciellt vanliga om landet bestod av flera etniska grupper. En nationell historieskrivning växte då fram för att hålla samman de olika grupperna.

I någon mening bär alla kulturella identiteter på konstruerade drag. Den relevanta frågan är inom vilka områden som det föreställda eller konstruerade kommer in. Att en nationell identitet är konstruerad och förändringsbar kan ibland visa sig vara till fördel. Den nationella identiteten kan anpassas till etniska och politiska förändringar, och den kan även bli tillgänglig för invandrare med en annan kulturell bakgrund än majoritetsbefolkningens.

De väsentliga frågorna är istället om den nationella identiteten är integrerad på ett självständigt sätt hos en individ, och om identiteten uttrycker acceptabla värden. En kritisk fråga i detta sammanhang är om den påstådda nationella identiteten verkligen avspeglar alla medborgares vitala intressen eller om identiteten bara tar hänsyn till en bestämd grupps intressen. När en person gör anspråk på att beskriva de väsentliga egenskaperna i en kollektiv identitet som den nationella, bör man i regel inta en ifrågasättande attityd. Den fråga som bör ställas är vems intressen en sådan beskrivning kan tjäna.

Statsvetaren Elisabeth Kiss nämner några talande exempel på moraliskt diskutabla historieskrivningar. Till vissa nationella identiteter knyts t.ex. en föreställning om att nationen har blivit utsatt för en lång historia av orättvist lidande och att den inte har fått sin rättmätiga plats i världssamfundet. I andra fall kan en överlägsenhetstanke föreligga. Man föreställer sig då att den nationella kulturen i någon mening är överlägsen andra nationella kulturer. En annan typ av verklighetsförfalskning kan föreligga när en etnisk grupp anser sig ha skapat en nationell kultur, medan kulturen i själva verket är ett resultat av flera olika gruppers aktiviteter.

Kiss är noga med att understryka att falska föreställningar inte nödvändigtvis behöver misskreditera en nationell identitet. I en nationell identitet kan det finnas en falsk övertygelse om att nationen i det förflutna uppvisat tolerans mot andra kulturer. Denna föreställning kan sedan ligga till grund för konstruktiva ageranden i dagspolitiken. Flera kolonier i tredje världen har också format nationella identiteter i syfte att frigöra sig från olika kolonialmakter.

Vilka värden brukar då förknippas med en nationell kultur? De nationella kulturerna gör ofta anspråk på att förverkliga flera olika värden för sina medlemmar. Det är inte bara fråga om att skänka en individ en geografisk lokalisering. Den nationella kulturen gör även anspråk på att tillhandahålla en tidsmässig lokalisering genom olika traditioner. En medlem av en nation kan även uppleva att hans eller hennes handlingar får en speciell lyster eller dignitet genom att de bidrar till nationens liv.

En nationell kultur innehåller också föreställningar om en speciell gemenskap mellan nationens medlemmar. Den engelske filosofen och statsvetaren David Miller hävdar att en nationell identitet kan bidra till att människor upplever solidaritet trots att de inte känner varandra. En nationell identitet kan också få människor att engagera sig i gemensamma projekt. De kan sträva efter att förverkliga kollektiva värden som en ren miljö. Flera av dessa värden kan, som vi tidigare nämnt, förknippas med andra kulturer som inte är nationella.

HANS INGVAR ROTH

Uppgifter

13. Vilket av följande är forskarna Ernest Gellner och Liah Greenfeld inte överens om, enligt texten?

- A Industrialiseringens betydelse för nationalismens framväxt.
- B Nationalismens påverkan på industrisamhällets befolkning.
- C Graden av folkligt stöd för nationalismen vid industrialiseringen.
- D Nationalismens konkreta uttryck i det industriella samhället.

14. Vilken är den främsta sammanhållande faktorn i ett samhälle som präglas av civil nationalism, enligt textens resonemang?

- A Etniciteten
- B Idétraditionen
- C Befolkningen
- D Religionen

15. Vad hävdar statsvetaren Elisabeth Kiss enligt texten om de inslag av verklighetsförfalskning som finns i nationella identiteter?

- A Att de sällan tycks gynna nationens relation till omvärlden.
- B Att de främst återfinns hos unga och nybildade stater.
- C Att de förefaller att stärka majoritetens ställning ännu mer.
- D Att de ibland kan leda till konkreta positiva resultat.

16. Vad är enligt textförfattaren nyckeln till en fungerande nationell identitet?

- A Att man i enlighet med historiska erfarenheter ökar den kulturella mångfalden i samhället.
- B Att man finner en gemensam och relevant grundval för alla samhällsgrupper.
- C Att man stärker och betonar individens samhällsliga rättigheter.
- D Att de styrande verkligen representerar samhällets alla inflytelserika grupper.

Miljöundervisning

Det finns flera begrepp som används i anslutning till miljöundervisning. Axelsson (1997) har gjort en genomgång av begrepp använda i svensk- och engelskspråkig litteratur och pekar på svårigheterna att särskilja de olika begreppen och att se vilka som motsvarar de svenska i engelskspråkig litteratur. Axelsson diskuterar också möjligheten att använda något av begreppen *utbildning för hållbar utveckling* eller *lärande för hållbar utveckling* vilka som uttryck är i bättre överensstämmelse med internationella dokument.

Här intresserar jag mig framför allt för den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling. Därför använder jag begreppet miljöundervisning för utbildning i skola och lärarutbildning om miljöfrågor och begreppet miljökunskap om ämnesinnehållet. Med miljöundervisning menar jag hur en kurs (ett ämne eller ett tema) som handlar om miljöfrågor organiseras och genomförs. Man tar i detta arbete ställning till målen för undervisningen, hur eleverna lär sig, hur stoffet väljs, vilka metoder som ska användas och hur kursen ska examineras. Med miljökunskap menar jag det innehåll som handlar om miljöfrågorna. Det finns naturvetenskapliga, humanistiska, samhällsvetenskapliga, etiska och politiska kunskapsdelar i miljöfrågorna. Fokus ligger naturligtvis på olika delar i olika sammanhang men alla kunskapsområdena bidrar med viktigt innehåll för förståelsen av miljöfrågorna.

Posch (1996) beskriver traditionell miljöundervisning på följande sätt: dominans av systematisk kunskap, hög prioritet ges åt väletablerade fakta så att skolan kan upprätthålla en god kontakt med den akademiska världen, låg prioritet för öppna och kontroversiella ämnen och för personligt engagemang och delaktighet. Kunskap är ofta uppdelad i fack efter akademisk tradition, vilket ger tydliga strukturer. Undervisning bedrivs via förmedlingspedagogik. I en förbättrad och förändrad miljöundervisning bör eleverna utveckla dynamiska kvaliteter som krävs för arbetslivets förändringar – självständigt tänkande, initiativförmåga, förmåga att samarbeta, ta ansvar, definiera problem, reflektera och att tänka förutseende.

Tilbury (1995) skriver att miljöundervisning har förändrats från att huvudsakligen vara *Education about the environment* (undervisning om miljön) till *Education in the environment* (undervisning i miljön) och *Education for the environment* (undervisning för miljön).

I miljöundervisning i Skandinavien har fokus ofta legat på studier av miljöproblem och vilat på ekologisk kunskapsgrund. Undervisningen har gått ut på att visa att naturen blivit skadad och på att lära sig att identifiera problemen. Den grundläggande idén är att naturvetenskapliga kunskaper och färdigheter är de viktigaste parametrarna för handling och beslut. När miljöundervisning

började utvecklas i större omfattning på 70-talet var det undervisning om miljön som dominerade. Läraren var huvudaktören i klassrummet och undervisningen var förmedlande. Miljöproblemen, deras orsaker och konsekvenser behandlades särskilt i kemi- och biologiämnet. Östman (1992) visar i sina analyser av läroböcker från 80-talet att det är vanligt att dessa sakligt tar upp miljöproblemens orsaker och konsekvenser men utan normativ skrivning. Typiskt är att det sista kapitlet i kemiboken handlar om miljökunskap och då beskrivs allt elände människan ställer till med utan några förslag till lösningar. Eleverna ska lära sig att människan hotar sin existens genom att förstöra naturen. Undervisning som inriktas på beskrivning av miljöproblem anses medföra att elever blir handlingsförlamade, oroliga och känner sig maktlösa, och leder inte till ett adekvat miljöhandlande.

Miljöundervisning i miljön kan tolkas dels som att miljöengagemang har sin bas i kärlek till naturen, dels som att miljöarbete startar i det lokala samhället och kräver studier utanför skolan. Tilbury (1995) beskriver det som att man i miljöundervisning om miljön arbetar med huvudet och i miljöundervisning i miljön arbetar med hjärtat. Under 80-talet etablerades naturskolor i Sverige. De underlättade för lärarna att börja med miljöundervisning eftersom det fanns lärarresurser knutna till naturskolorna. Det fanns ett antagande om att naturupplevelser leder till miljöengagemang.

Breiting (1990) pekar dock på skillnaden mellan rena naturstudier och miljöstudier. En undervisning som har sitt fundament i naturstudier lär eleverna att konservera naturen istället för att delta i framtidsutvecklingen. De måste bli duktigare på att förstå varför vi har miljöproblem, och vilka krafter i samhället som åstadkommer eller förhindrar miljöproblem. Det betyder inte att naturstudier saknar värde. Tvärtom är de kraftfulla verktyg för studier och uppskattade av elever, men i miljöstudier måste vi flytta uppmärksamheten från rena naturobservationer till människans problematiska utnyttjande av naturresurserna.

Miljöundervisning för miljön fick tillsammans med miljöundervisning i miljön ett större genomslag i skolan under 90-talet. Metoder togs fram för att utveckla elevernas förmåga att utifrån sina egna värderingar agera för miljön. Problemlösning blev viktigare under 90-talet även om det i dokumenten betonats tidigare. Miljöundervisning för miljön innebär att målet för god miljöundervisning är att utveckla en bättre miljö. Den går längre än de beskrivna om och i miljön-strategierna genom att eleverna ska utveckla ansvar och aktivt deltagande.

Det finns en tendens att betrakta miljöundervisning för miljön som ett sätt att modifiera beteenden. Den kan

innefatta sopsortering, minskad vatten- och energiförbrukning. Men dessa insatser bygger inte på att eleverna tagit medvetna beslut om vad som ska göras. Miljöundervisning ska inte handla om kvantitativa förändringar utan om kvalitativa. Det finns en stor risk att miljöundervisning liksom hälsoundervisning blir moraliserande. Att öva elever i gott miljöuppförande bygger på en uppfattning om att om bara goda exempel kan överföras till eleverna så kan de sedan tillämpa dem i andra situationer. Sørensen (1997) menar att det finns en paradigmatiskskillnad mellan undervisning som syftar till beteendeförändringar och undervisning som syftar till handlingskompetens. Den första är moraliserande medan den andra är demokratisk.

För mig är skillnaden som bl.a. Sørensen (1997) tar upp mellan moralisering och demokratisk fostran svår att helt ta till mig. Jag tycker det är riktigt att elever ska tränas i självständigt beslutsfattande och att de beslut de fattar i grunden ska respekteras. Jag är också övertygad om att ren träning i goda miljöhandlingar inte leder till ökade insikter i miljöproblemen. Det behöver dock inte vara så att träning i goda vanor genomgående bygger på en mora-

liserande undervisning. Det kan vara att man liksom i hälsofrågor utför ett antal vettiga handlingar som rutin t.ex. att sortera papper, använda båda sidorna på pappret, panta burkar, borsta tänderna och tvätta händerna. Att skapa sådana rutiner ger tid och utrymme för träning i beslutsfattande i frågor där det råder större oenighet om vad som är riktiga beslut. Det måste också finnas en diskussion om vilka handlingar som faktiskt är bra för miljön och vilka som är mindre bra. Jag håller med om att både hälso- och miljöundervisning har en tendens att bli moraliserande. Att respektera den enskildes beslut är lätt att säga men det finns gränser som besluten måste hålla sig inom. Dessutom är målet både för skolans hälso- och miljöundervisning att fler människor agerar på ett sätt som är bra för hälsa och miljö. Annars har inte undervisningen något berättigande. Det är en balansakt att utan att vara moraliserande fostra ungdomar så att de som grupp ändrar beteende i positiv riktning.

MARGARETA EKBORG

Uppgifter

17. Vilken kritik har Breiting mot de rena naturstudierna, enligt textförfattaren?

- A De inriktas för mycket på eländesbeskrivningar.
- B De lämpar sig främst för redan miljöengagerade.
- C De lägger alltför stort fokus på problemlösning.
- D De inriktas för lite på miljöproblemens orsaker.

18. På vilket sätt skiljer sig, enligt textförfattaren, miljöundervisningen på 90-talet från den på 70-talet?

- A Den är mer lik grundläggande akademisk utbildning.
- B Den är mer inriktad på praktiska naturstudier.
- C Den ägnar sig mer åt provtagning och kemisk-biologisk analys.
- D Den är mer inriktad på problemlösning och personligt engagemang.

19. Vilket problem med den tidiga miljöundervisningen tar textförfattaren upp?

- A Att enbart beskrivande undervisning kan fungera passiviserande.
- B Att inlästa kunskaper kan vara svåra att omsätta i praktisk handling.
- C Att naturstudier utan teoretisk grund ofta blir konserverande.
- D Att det personliga engagemanget försvåras om kontroversiella ämnen undviks.

20. Hur ställer sig textförfattaren till Sørensens resonemang om miljöundervisningens två sidor?

- A Helt negativ, eftersom det är odemokratiskt att försöka styra beteenden.
- B Delvis negativ, eftersom man kan påverka beteenden utan att moralisera.
- C Delvis positiv, eftersom demokratin väger tyngre än moralen gör.
- D Helt positiv, eftersom demokrati och moral är två skilda saker.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

HÖGSKOLEPROVET 2007-03-31 - FACIT

BLOCK 1

Delprov 1: ELF

1 D	11 A
2 B	12 C
3 A	13 B
4 C	14 C
5 D	15 C
6 C	16 D
7 B	17 C
8 A	18 B
9 D	19 D
10 C	20 A

Delprov 2: ORD

1 D	11 E	21 B	31 A
2 C	12 B	22 E	32 E
3 E	13 B	23 C	33 E
4 B	14 A	24 A	34 E
5 B	15 A	25 C	35 A
6 C	16 C	26 A	36 A
7 D	17 E	27 A	37 A
8 D	18 A	28 A	38 C
9 E	19 E	29 D	39 C
10 D	20 C	30 D	40 E

BLOCK 2

Delprov 3: DTK

1 D	11 B
2 C	12 A
3 C	13 D
4 B	14 B
5 E	15 D
6 A	16 A
7 E	17 D
8 C	18 C
9 B	19 D
10 C	20 D

BLOCK 4

Delprov 7: NOG

1 B	12 E
2 D	13 B
3 E	14 A
4 D	15 C
5 A	16 C
6 C	17 A
7 E	18 D
8 C	19 E
9 C	20 E
10 A	21 E
11 D	22 A

BLOCK 5

Delprov 9: LÄS

1 B	11 C
2 A	12 B
3 B	13 A
4 C	14 B
5 C	15 D
6 D	16 B
7 C	17 D
8 D	18 D
9 C	19 A
10 A	20 B

BLOCK 3 ingår ej! (Utprovingsblock)

NORMERINGSTABELL GÄLLANDE HÖGSKOLEPROVET 2007-03-31 (07:A)

TABELL AVSEENDE ÖVERFÖRING AV ANTAL RÄTTA SVAR TILL NORMERAD
POÄNG MED ANGIVANDE AV ANTAL, ANDEL OCH KUMULATIV ANDEL PROV-
DELTAGARE FÖR RESPEKTIVE NORMERAD POÄNG.

ANTAL RÄTTA SVAR	NORMERAD POÄNG	ANTAL PROV- DELTAGARE	ANDEL PROV- DELTAGARE (%)	KUMULATIV ANDEL PROV- DELTAGARE (%)
0- 32	0.0	1047	2.7	2.7
33- 38	0.1	1684	4.4	7.1
39- 41	0.2	1134	2.9	10.0
42- 44	0.3	1442	3.7	13.8
45- 47	0.4	1723	4.5	18.3
48- 50	0.5	1839	4.8	23.1
51- 54	0.6	2706	7.0	30.1
55- 58	0.7	2842	7.4	37.5
59- 62	0.8	2996	7.8	45.3
63- 66	0.9	2920	7.6	52.9
67- 70	1.0	2787	7.2	60.1
71- 74	1.1	2691	7.0	67.1
75- 78	1.2	2459	6.4	73.5
79- 82	1.3	2273	5.9	79.4
83- 87	1.4	2390	6.2	85.6
88- 91	1.5	1617	4.2	89.8
92- 96	1.6	1611	4.2	94.0
97-100	1.7	950	2.5	96.5
101-104	1.8	679	1.8	98.2
105-108	1.9	386	1.0	99.2
109-122	2.0	293	.8	100.0
		----- 38469	----- 100.0	

MEDELVÄRDE = 0.92
STANDARDVARIATION = .48